

ה. ת. ברנר.

הסאור כבר עשה את שירי,
האדם עדין לא סלא את
תפקידו. (פ. וורלין).

פרה א'.

ברנר - עמך-העבור היהודי.

I.

שנים היו שהתיחסנו תמיד אליהם
ובאמון מוחלט.
האחד - רק מסר לנו מודעה, היא
רק שח לנו: "אבי - נלחם מרה, אמי -
נלחם שחרה".
ואנחנו האמנו לו, כי אי-אפשר היה
לכלי האמון, האחד והשני - ביאלוק.
השני לא הסתפק כבר במסירת-מודעה
נרידא, היא סבר אשר מודעתו זו במעשה-
אמנות: היא ת א ה. ואנחנו היינו מוכר-
חים להאמין לו, כי אי-אפשר לכלי האמון
במציאות, בעובדות, - וביחוד: כשהן
נמסרות ע"י אמון, על-ידי האמון.
זה השני היה י. ת. ברנר.

שניהם היו ילדי אב כזה ואם כזה.
ואת תוצאות מרותם של הורים כאלה
רואה ברנר בחיי העברים בכל מקום שהם.
לא רק בספורי התקופה הראשונה של
עבודתו הספרותית, שבהם הוא מתאר
ביחד את הדלות והמורית, את המצב
הסוציאלי והמדרגה המוסרית של עם-
היהודים, עם של עמק-העבור, אלא גם
בספוריו האחרונים הוא מביא לנו, ביחוד,
מפרי כטנם של "הורים" כאלה.
כי אל לנו לשפח: ברנר בעצמו הוא
ילד "הורים" כאלה - ועובדה זו השפיעה
זרבה, כמו שנראה להלן, על כל אפיו
ותכונתו הספרותיים הן בלחות הן בארץ.
גם שם בארץ לא יכול להשתחרר מירשת-
מכות זו.

הגדנו: "על ידי האמון", כי
באותה התקופה שאנו עומדים בה -
התקופה של הרחלת עבודתו היצירתית,
שלטה בברנר הרמוניה שלמה בין האמון
והאדם, יצירתו הראשונה של ברנר הנך
פרי עבודתם המשותפת של האמן והאדם
שבו וקשה גם לסמן את הגבולות שבהם
נמר האחד ומרוצף השני, מה שאין-כן
ביצירותיו מהתקופה השנייה: בהן כבר
כבש לו האדם את האמן לגמרי, ואין אנו
מחפשים בהן את "האמן" במובן הכולל
והמסויים של מלה זו. בכבוש זה לא היה

ולבו גם היא מתפזר מרוב כאב ועצב.
גבורי ברנר-האמן הגם על פי רוב, -
וכמעט פולם, - וחיכות נפש הזמיה,
וכולן באו להודות לנו על אורח המעין
הגדול והעמוק של רגש הרמוניה המפכה
בלבו של ברנר-האדם. אבל דוקא ההי-
תפתות האינטימית והיותם הנפשי הנה של
ברנר אל גבוריו עושים אותם לאנשים
חיים, טבעיים, ריאליים, עם נשמתם הם,
עם עולמם הפנימי שלהם, אותה
הקורבה, הקימת בין הוצר ויצירו,
משפיעה גם על הקורא, נמסרת לו והיא
גם היא מרגיש את עצמו כל כך קרוב
לאלה האנשים, לזו הסביבה, לאלה
החיים, וזהו כבר נצחיתו הגדול הראשי
של האמן.

השתתפותו הרבה של ברנר בגורלם
של גבוריו אינה מתבטאת בקצף היצני,
בגוב דברי-מחאה, אדרבא: היא נובעת
ממעמקי זו הנפש, שאינה יודעת מלים,
שלעצן מיוחדת לה וסגנון מיוחד לה.
ככה, למשל, הוא מסיים את ספורו
"בנשף" במחאה עזה ונמרצה בארבעת
המלים הללו: "הרחבנו של עולם
מתשהו" איוו מחאה איננה כלולה בניב
הקצר, אבל החד הנה, מחאה זו, שיש
לה הפתה כלפי מעלה, כלפי אדון-
עולם זה שותתמו "אמת" והסובל כל-כך
אי-אמת ואי-צדק בעולמנו, הזכעה ביתר
שאת בספור "בריה עלובה", כשאיצה
העלוב מספר את קורות חייו, היה הוא,
ברנר, לא רק שומע כמו יתר הנאספים
בביתו, אלא כולו נמלא או "הרהורים,
הדגרי איש לא למד, הרהורים עפים
באוויר ומרפרפים באין סוף, פקעים
ולקבים עד הרעם" - והרהורים אלה
הציאו מנפשו קריאה חדרת ומועזת זו:
"הי, עולמו של הקדוש ברוך הוא"
(מעמק העובד).

אוביקטיביות זו של ברנר-היוצר,
יחד עם השתתפותו הרבה של ברנר-
האדם בגורל יצירתו, הובילנו, באופן
טבעי, לתוך אותה הסביבה אל הת-
אותם האנשים והמאורעות שלא היו
בשכלנו נן-עול: אל הסביבה של לחץ,
בליאור ואיד נשפיה ושענית נוראה
דלות שחיה ומרה שודרות בה בסביבה
זו ילדה ברנר טפסים ומחלת רחיים
לחשומת-לב.

אם באהבה גדולה המודעה ברנש
הרחמנות ל"תהום" זה.

II

אחד הסימנים המובהקים של ברנר
בתוד ציור-אמן הוא הרפון האמנותי:
כלי נבוב מלים, אלא בקצור נפלא,
בשופוט דק יודע ברנר ליצור דבר שלם
ונמיר, לתאר תמנה מסימה, למסור איה
רגע דרמטי שבחי "הגפר" שלו ולגלות
את הפסיכולוגיה של נפש-גבורו. ברנר
יודע עד להפליא לפתח את סגור-נפשו
של גבורו, לרדת לתוך תוכה של נפש
זו ולדבנים שמה גם את הקורא, אמצעיו
של ברנר האמן הגם-הפשטות האמנותית,
כיאות לאמן-ריאליסותן אמתי, כי ברנר,
בתקופתנו הראשונה, היה אך ורק רי-
ליסותו.

כל ספוריו הקטנים מתקדמה זו משאי-
רים את הרשם, כאלו היה אומר לנו: "כה
ראיתי את החיים המציאותיים ונכה
האחרים", וכזו היא גם המציאות עצמה -
כן גם ציורו פשוט היא, קשה ועו, חוק
ובולט, אין בציורו שום התיפת, שום רי-
עום קלות ועדנות - כי מאין כל אלה
ב"תהום" העברי, בתהום הירודי?
כזה הוא ספורו "פת לחם", שבו
מתוארת באמנות גדולה "הפסיכולוגיה"
של חיים האב "הגוב" פת לחם
"5-5-5-5-5-5" הרעבים, המלה "לי-
דים" מפורזה ע"י ברנר בעצמו, או יותר
נכון: ע"י אורח הרגש הטמיר, ששמש
החיפה אחרונה לאב שגוב, אמנם, חיים
הגנב לא השתמש בפת-לחם זה מצב-
נפשו אחר, "אורח המעשה", עצבו הירישי
והעמק כל כך הראיבה, עד כי "ידו (של
חיים) נשמטת, ראשו סוכב ולך, הדבר
מתנולל ברפש" (מעמק עתוד; פת
לחם). אבל די לו לחיים, די להם לכל
אלה "רחיים" בה, שגם נמצאים באותה
הסביבה, שפת לחם ממלא בה תפקיד כ"כ
חשוב ומכריח את אותם לגנב.

מביטה זו - וזו היא אותו "עמק
העבור", שבו נמצא רוב מנינו ורוב
בנינו של העם היהודי בנלא.
"באחד מספוריו מתאר ברנר את העמק
זה ובה:

... העמק זה עד ואם זה עמק הוא
וקים בלוחה בצורה, וזו זה וזה היה
מסעך הרשת היחידה והנבחה, ומדי רבי
בו זכר אפילו, וזו נב הוא במחשבי
עניו המדרתים קבלת באוני אותה וזאתה
והסקרלה, אשר רמש במה לא ייבש
לעולם, במה-הנבחה לא יישוד נצח

ומסלת נוחיה לא תבנה ולא תכונן; הניק
ימק ברמעות לנגדי אותו הפרור המנואל,
אשר נופוהלים הקטנים של תנוקותיו
יתנולו בשופכו, אשר קלח טישו לא ידל
מהמעיד רגל ועקת-אורו מהשחור את
הגשמה, ושתיקת-שממון נאלמת בעמק
בין ביום ובין בלילה, שעת גסימה, שנת
דאנה ורעבון ישנים שוכנו-צלליה,
בשפרים נבלות ופתחות וכלי כל חלי-
מות והזיונות ליל, אין במה לחיות" (מן
הזרת).

הבאנו את הציטטה הזאת בשלמותה,
מפני שבה נובעות ובלולות ובסדרות
יחדה אותן התכונות הפרניות, שעליהן
דברנו כבר לעיל: המון, השרשוט הכולל,
התמונה האוביקטיבית יחד את היחס הסופי-
יקטיבי, הנפשי, תמונה זו של העמק, עם
כל פרטיו ופרטי-פרטיו הם העיקר אצל
ברנר, רק לשוא יחפש מי שיחפש איה
תוכן חדיש, מקורי בספורי הקבץ, "מעמק
העבור", בשביל ברנר לא ספור-מגעשה,
לא הפפילה מצניח את העיקר, ובכלל:

האין זו עבודת שוא כשהמצים למצוא
ב"עמק העבור" תוכן מענין, מקודי?
אדות ספורי הקובץ אפשר להניד
את דברי ברנר בעצמו על אחד מספוריו:
"הדבר הזה שאני בא לרשום עתה, אינו
כלל מן המקרים והפלאים היוצאים מגדר
הרגיל" (ה"ל"). לא המקודיות, כי אם
עבוד-הפרטים, תאורם, הפשטות הרצינית
שבאופן יצירתו נותנים יפי אמנותי מיוחד
לספוריו, הציגות היא אחד משרטוטיו
האפיים של ברנר-האמן; אין הוא יודע
פווה עשויה, פתח עשוי, רחם תופס את
המציאות ממש בדובקה, ואת הד הפיקות
האלו הוא מוסר לנו בקצור נמרץ, כרי-
צריח ובפשטות, והתופת האמוללה
שבספור הראשון של הקובץ ("מלתא
וזרתא"), בעלה הפמלן והלא-יצלה,
שתמיד מרגלא בפמיה: "אני דברתי -
האנינו כלכמ" - הגם אנשים חיים
וגמשיים, החן האמוללה שבספור השני
("החלל"), זה הספור - ים של דמועות
הרחבתות אל החיים היותר אפלים, היותר
מדכאים, סוף אם לא אחד מאלפי
החלים, דלרי החיים והאחיים שכדא
תדמנו, עם שאריותו והשפנתותיו הגוב-
רות על הסוד המשפר הציאלי שאינן
יכלתה, כמבין, לתת תשובה מספקת על
השאלה האיומה: "למה?".

המנדיח והשואית של מגדלי הקמק
("מצודה", שם), זה הליד המפסי של
"עמק העבור" היהודי והגמד הראשון
שתועוד בלבו, לב אפרוח רך ומצוי.

י. ת. ברנר.

סרטי א'.

III

הגשמה העלובה! הברית הללו, גרין והלקן בידים, מצאו בלבם דעה המפחה של ברנר, אהמה גדולה להם, וגל שבת. הגשמה רצונה, ומוצא איה? ולא רק מוצא, כי אם גם תשובה. תשובה שתצדיק את הדין הקשה, את מעשההעול נגד אלה העלובים והגדולים - אינה, ואי אפשר שתהיה.

הזון "ההלל", איצה, הבריה העלובה - וביתוד, "הגדל" תזים-מוסיה ("בתצר") - הם הם המומנים לדין את העולם עם סרריו המגדולי הקבועים והמקובלים, ומקומו של ברנר - ירא רק במהנה זה, במהנה של אלו הגשמות הרצוצות. ברנר הוא משוררה של הגשמה הנעלבת ואינה עולבת! ואת המסיכולוגיה של הגשמה הזאת עם כל קויה ושרטוטיה הרקיס שבדקים יתאר באמנות גדולה מאד, הסביבה כשהיא לעצמה לא הענין יותר את ברנר, הסביבה המציאותית, התנאים החיצוניים ימשכו את תשומת-לבו של ברנר רק עד כמה שהם משתקפים בעולמו הפנימי של "נבור", ברנר, ששם את כל מעיניו בנשמות הרצוצות, יספך רק בעולמן הפנימי, יחדור עד לתרומן, יתח אוחן - ייחד עמן את החיים כולם - למרורים, פרוורים, יגלה את יסוריה, התלבטותה ונדנדויה של הגשמה, אהת היא, אם זו היא סרגיה של יד עברי, יד יליד הגלות והתחום, או - המרגיה של "ההללים", של "האיצות", של "ההגדלים", של "החיים-מוסיות" - העיקר הוא הגתח המסיכולוגי הדק שיגלה האמן.

בשני הספרים "פעמים" ו"שמה" מאירת המרגיה המדאובה של גנר העברי, שבעורו בלדותו כבר נגזלה מנוחת-נפשו ע"י ההכרה שצריך להיות לאיש,

מגדלה הפועש כבר סובל את משאו של הקונפליקט הראשון בחייו ("מצוה"); יוסלי, שכל מאוייו היו רק להשתחרר, ולן אף לרנע, מ"קוסב העוני המר, משמכין "החדד" ושמלאו האותו זאת גרם לו רק "אמר בכניו ובישגו" ("פעמים") - אלו הן סרגיות פשוטות, יום-יומיות של וילד העברי המוצנך בתהום על הסדר ושתי הכליות, אבל יותר מסוכנת, ו גם יותר סימבולית היא כבר המרגיה של מוטיילה ("ששם"). בספור זה, אוריסיה שלמה, למנינו; אודיסיה מלאה דרמטיות, של נער עברי בן י"ב שמה נשמתו של מוטיילה אינה יודעת מנחה, הוא אתו שאיפה מתמדת וצורבת; לשם ולאה מכאן, מן השעמום הזה!

לבו של הגער בן י"ב זה סוער ומתבקע, הוא אינו מוצא הפין ושום ענין בחייו מה הוא שואף לרדם, לשם מפני ששם ודאי יותר טוב, ובאמנות גדולה מתאר ברנר את האוסר הילדותי שבעמיעים המתעוררים במוטיילה.

כל התמימות והזריחת שבדמינו המתלבב של נער, הבמהן דמר, כי בכלל שמה דתי לא סוף; האמיה בקרב העשיר "שם", שבדאי יתמוך בעד עילוי ובעל כשרותה כמדע, יאיינו "שם", במקום שאיפתו מקדם שנהמך עכשו בשבילו לתפח; ונעתיני לשיב במורה רביהת; והצטדקות בעיני עצמו, כי אין הוא, הילד בן י"ב, מתבקע והשלים לשוב לחיים יותר שקטים ונודים, כי אם ללמוד, ללמוד בבית-המדרשו של אביו; כל נפטר-למשו השואפת ומזון המסורס המהודד ע"י ספרים והמצאות שנתה - כל זה נמסר בכשתן גדול, כי כאן, כמו בספריו הקודמים, לא התוכן, כי אם המרשים, ענודם ואופן-יצירתם הם העיקר. מוטיילה זה הוא כבר יותר מאובסס בשביל ספורן הוא - סמל, סמלו של המתבר בעצמו, מהילד הזה, כי אנו רואים את ברנר אתו חמד שאיפה לשני-מקום, לנקודה אחרת, חדשה, למקומות אחרים, מהכא ללדעם ומתחם לחכא וחדר הלידה, ואין שום ספק, כי בספרו זה תאר ברנר את אחד משרטוטיה האפיים של תבונתו וישותו הגעמית חשרשט שעוד נשוב לדבר עליו להלן בפרוספורו, ושהיינו יכולים לקרוא בשם "תמעינות".

כאן היינו רוצים רק להדגיש, כי לא בכדי לקח ברנר ילד קטן, נער בן י"ב, כבוד האוביקט להביע על ידו את תבונתו האסיית הזאת, כאן אנו מוצאים גלוי חדש ומענין של הלב האהוב והמתקומם של ברנר; נו, מילא! רחיים בכלל, החיים בעמק העכור בפרט, הנם מרים, קשים ואכזריים, האדם רע לו, רע מאד, אבל הגם תינקות של בית-רבן מה פשעו ומה המא? למה סובלים הם, רפעיטות והל? יוסלי ("פעמים"), וגוטיילה ("ששם"), אשר במקום שאיפתם לחזקה והטבעית לשם, למרחבה, לשמש, לאילנות מלבסמים, לירקות ולדשאים, מפסמים אותם ב"אשה כי תוריע" ובפדר ושתי הכליות; מגדלי ("מצוה") המרגיש את היר הגסה של החיים המולידים בנשמתו הילדותית יאוש מר וקנאה לחבריו בני-גילו - הפועטים הללו מי ישיב בעדם, בעד יסוריהם; בעד דמעותיהם הנקויה הגשמוכות לאין מספר? והאם לא ערק דוסטויבסקי בקראו, כי "כל המרגמניה שבחיים הללו אינה שוה את רמעה נקה אחת של ילד"? דמעות העלבים הפעו-טים הללו מתמוגות יחד עם דמעות העלבים הגדולים עם "ההגדלים", "מוסיות", "ההללים", "האיצות" - ומה הם הודים פולם, אם לא הם הגדול של אלו הדמעות המאחרות, הנולות וצועקות וחדשות את משפטן, וכמה רבבות "בכיות עלובות" כאלו נמצאות בעמק היהודי! מי ימנה מספרן!

הגדל זה שותק, הוא אינו מביע בדברים את תרעומותיו, כי איך יהיו הוא, הגדל העלוב, לדבר? ועוד יותר: האם כדאי בכלל לדבר? והלינו אותה? דורגישו בצערו? הוא יודע אמנם, כי אף אם חיי אינם כלום, בכ"ז גם הוא, הרי הגו עולת קטן". אבל "העולם הקטן" הזה, ממש כמו עולמו של זלמן ("בימחת הזמחה"), המרגיש, "שואין בלחו לעשות את תגועה רצויה אחת כמו שדם עושים, כבן-אדם, ושהו עיקר צרתו", הרי נבלע בתוך העי-לם הגדול ואין ניכר כלל כי בא אל קרבו. העולם הגדול - הוא זהו תפקידו והו סוד קיומו כלבוע את הקטן, לעבד על-יד העלבים, עד שיכוא אדם כברנר ובעינו דחזה וכלבו הער והפתוח תמיד ישים לב להם ויששים להם יד הזדה, יד של אורב ומקרב.

מלבד רגש האהבה שבספריו אלה מוצאים אנו בהם גם את מוחללי העוה של ברנר נגד העור הסוציאלי, הקים, לזכור מא את "העסדארק" חיים-מוסיה השומר ("בתצר"), זה האדם העלוב שחא עולם מיוחד בפני עצמו, עולם מלא פרגיה אימה וגדולה, ונקמתו בגרוסמן הצעיר, בן-אדגו, שהגביל שולל את כלתו באמצעי רמה ומחנות שונות, כשנודע דבר רביהה הזאת לאב הזקן, נעור בו רגש הנקמה, הוא ירדיק את הזמד, ויבא הקין... הוא יבעיר תבעת... ובעוד כלם יחדו ואין מנבה... באש ישראל, אבל חיים-מוסיה לא יציא את מהשבתו לפועל, כי המרגיה שלו היא זו של האדם המכיר בחולשותו והחפין, מאידך ניסא, לדחוש את עלבונו, כזאת היא המרגיה של כל אלו הגשמות המזשלות, הן מחכות בלי סוף מחכות הן עד שיופיע גואלן, עד שיופיע אדם פפרין, פברנר שיקשיב לקול המהאה שבשתיקתן זו את הצוזה שבה, שיקשיב "למשק אנמי-מים של נפש" (דברי ברנר), שיעזור לתוך תוכה של שתיקה זו ויספר לעולם הגדול, לזה העולם שאונם לו ולא ישמע, מה שישמע הוא: את שירת זו הגשמה השתוקת, את המה והרעימה, זו "התרעומה האלמת" (ברנר).

כזה הוא ברנר בספריו הקטנים, פטר יודע במדה מפליאה את אחד מראשי חסודת של רצויה: הוא יודע ש ה ה ר א ו ת , אין הוא אהב לחטט ולנקר באשפת המחנות, בפרסודם הבר-דימ, לא, להופך, מצטין דוא בכשרונו למצא את הצד האופי שבכל מתנה ומתנה, את ה פ פ ו י ו ת שבו, הצשרון למצא את המפסיות, הן אומר: והשרון לרלות את הגרעין מתוך הקליפה, לנלות את העיקר שבתורה-בר-וודו אחת מהמדות הכי נוללות והכי מוכרחות שזמנו בכל אמן, מוכן, שלא כל מפסיות זוכה לכני, אמנות". כי לא

די עוד בזה, שהמפוס ירכו בו את השת-מפוס הכי-אופיים של המביכה, של סביבתו. בזעין, קודם כל, שהמפוס ישמור על אישיותו הפרטית בשלמות, המפוס אינו רק נושא-שרטוטים ידועים, תבונות אופיות של סביבה זו או אחרת, של צפור זה או אחר, המפוס הוא קול של המביכה בפני עצמה, המפוס זהו דתה נלמדת של הפלל בהרמט באופן שראוי לא יפגום בשני.

ואם בכל אמן כך - באמן של הדין העממי - וברנר בספריו הקטנים הוא קודם כל מספר של דעה העממי - על אחת כמה וכמה.

החיים עשירים במחנות, בהלמעות, מחזה והופעה רילכים, מחזה הופעה באים - והחיים לובשים צורה ופיששים צורה, אבל בין המחנות המשתנים הללו ישנם כאלה, המצטיינים בתבונות פחות או יותר מרופה: עם עם ומרגיו, הקיף, נמיסיו, ארזי-חיייו, המחנות המהמדיים האלה השתרשו עמוק עמוק בחיי לאום זה או אחר, והגורמים לתמידותו של איה מהיה להם: התנאים הסוציאליים והאקו-נומיים, שבהם נתון קבוצן פלוני או צלמוני, ומאידך ניסא: הפסיכיקה של הקבוצן הלה, אבל כמושך הונון, בני אימה, בני קבוצן זה מתרגלים כל כך במחזה זה, במנהגים אלה עד שקשה, לפעמים גם אי-אפשר - להם לעזוב את מנהגיהם, לשנות את ארזי חיההם ההרגל נעשה לטבע שני, ואו אנו רואים נלמדת כזה: אלה המחנות, שהנם ילידי הפסח הג"ר, משפיעים בעצמם על תנאי חיההם של בני אותו הקבוצן, מולידים הופעות שונות בהפסיכיקה שלהם, זה גם ילידי הפסיכיקה, נעשים לריגולמורים של נפש הקבוצן.

כזה הוא החור, שכל לאום ולאוט מניה עליו את חותמו, חותם הפסיכיקו-שלו, ושמואידך ניסא: השפיע בקרה גדולה על אותה הפסיכיקה עצמה, הוציא מזה: כשהגך הפין לעמוד על אפיו של לאום, של קבוצן, צא ולמד את אהדת חייו, חיה את חיה את הליה שלו, כי ממלום פסנת האוליימפ אפשר לסקר רק את השמחות, את השרטוטים החיצוניים, אבל בשום אופן אי-אפשר לרדת לתוך תוכה של הפסיכיקה, של הנפש, והלאום, כמו האדם הפרטי, והיו הנפש, זו נפשו, ובוה מצטין פרגיה, היא חי את "חיי עמו, הוא בן-העם, ומפני כך ידע והבין להאר את המפסיות שבהרה היהודית, לנלות לפניו מפוסים כאלה, שכללייתם לא משמשה את צורתם האישית המיוחדת להם ורק להם, כאלה הם המפסיים שלו, וכזאת דוא המפסיות שבתמונות הונויות שבספריו, אלמלי כאנו לצטט תמינות לנרחת, המצטינות בריאליזאן וביסוף המפסיים, לא היינו מספיקים, נזכר נא, למשל, את ציור "הסעודה השלישית" בבית הננסת ("בתצר"):

"בפנת הקליוו רפרמה תגנה כבוד-יצדים כזרדים עמדו עמיה של עצבת משונה ומיוחדת אל רחליות, על פנילם דתה שפיהה ה"מה השחורה" העברית ופיותיהם הגו, בקשו, יללו, מסכיב היהת האמלה של יציאת השבת... אל השרת הארוך והצד שלפני התגר ישבה פניסיה ושודרה: "חי ד' גבורך צארי"... נוכר נא את תמנת חיים-מוסיה הקון העומד כלפי הבירה המסקה מבעוד יום "כיד המלך" ואת הממנות העולות בזורנו ע"ד הימים מלסנים, ע"ד חיי העבר שלו "בשהצל הזה עוד בשלום" אצלו, וכמה לנריות אמיתית ואמנותית אנו רואים בתמנת הכור העשיר פסח סלנצין ("סן הזויה") שכל פה הוא כנים, הלא כאן לפניו מפוס של "גביר" בעיזה קמנה של הגביר עם גברתו המחוצפת לגסה באיוו ידעה דקה מצייר פרגיה את

מפוס הבל-קודש השונים, את האם והאשה העבריה, עם מצבה הסוציאלי והרזאני, תפקידה בבית הרהי ובעלילה המלמד, השוחט ("בנשף"), אמו של מאטקא ("ששם"), דזה ("מצוה"), אפן של ירמיהו פיירמאן (בהורף") - כל אלה מתארים ונמסרים ביריעה דקה באהבה עמיקו ובכה אמנותי גדול, כל המפסיים הללו, בני הזמן, מתארים בשיח חותלים רפשוטות, דהמנות, איש איש ושיתתו, איש איש ואופן הפלו, ועל כל אלה עזר כולט השני הזמן והשאר, דאלני, דברני, המושך ומקסים ואיש כרפה אף לרנע, ש. הומלסקי.

י. ת. ברנר.

פרק ב.

ברנר - האינטליגנציה העברית.

סמך העכור נבחר, הם גם סימוק נקמה שלמה בעבודתו היצירתית של ברנר. אבל העסק עדין לא נסתיים: הוא נשאר בכל הלאותו, בכל איסומו, ובתוך שסחו העסק עדין מהחלטים, צללים, צללים: צללי חיים, צללי-מעשים, צללי-אנשים (ברנר: בריה עלובים).

הצללים הללו מאפילים מעיקים ומליטים בעלטה עבה את הללי-העמק, וכמה שלא ירכז את ראית בן האדם התועה בין הצללים האלה והמסתבך ביניהם כבקורי-עכביש, יקשה לו לחדור ולסקור את קרני-האורה הדקות שמחוצה לענן זה. לפניו תהיה רק "חשכה שבאורה" ודרכו להבא תהא מוגבלה ומיעודה מראש: עמוס כל העמר שבעמק, יתעה, כפוף שכס ונכרך תמא כבד משאו, וימשש בידיו את זו החשכה, ורק אופא.

ואל בא תשאלו את התועה: תעיה זו למא היא בשביל מה היא? לאן ועד אנה?

כל השאלות הללו שייכות לאלו, שרק החשבי יתרוץ אותן. ולעת-עתה... לעת-עתה ישנם רק איזה כחות טמירים, ועלמים, שלא נתנו לתמצד על השקלה, והכחות דוחמים וגם מקסימים. דהיפתם וגם קסומם קשים ומכאיבים, אצל בלי אלה אי-אפשר לו, לתועה,

המוכשר לה. ושוב אני בא לאיזה יתה וקשר נסתורי, שבין השפה ובין הקרקע שעליו היא נדלה, בין השפה העברית ובין ארץ-העברים.

ברנר הזה נתנה לנו ארץ-ישראל הצעירה הרבה מאד, שם זהה השפד באמת, בפה ובכתב, ושם היא נדלה מיוג ליום, כמעט שאפשר לראות את הגליל בעין. בארץ-ישראל כותבים עתה באמת עברית, עברית, וזה בודאי לנו סימן טוב והבטחה מרובה לעתיד. אותם השופים הנכנסים לארץ כמונה לקלקל ולערער ולכלבל את האשפות, לא רק יעוררים ליתן את הדין, אלא המה מתעמם יפולו והורם הטבעי בודאי שיתפוש גם אוהם, אין מן הצורך להשתמש לנביהם באיזה כח נשמי, באיזה כפיה, הגה יכולים לכל היותר לקרנו, אבל לא להיק, על אפם ועל חמתם של כל המזיקים המססה ולהשתנממותם של כל הספקנים תהיה השפה העברית היסוד הראשון וגם הלאק הראשון של ה"תהיה". אפשר שדוקא בקישור עם שארית התורה בארץ-ישראל היה עלי לדבר גם על היחס של הגולה שתשאר אל התרבות שעומדת להתרצר בארץ-ישראל, השאלה הזאת עומדת על הפרק, לא למעשה, אמנם, כי אם לעת עתה רק לעיון. דבר יעקב קצקין העמיד את השאלה הזאת על הפרק בכל חריפותו ובא לידי מסקנות של יאוש גמור ואני מתנגד אל דעותיו ניגוד גמור וקיצוני, ובכן צריך היה לדבר דוקא בקישור זה על השאלה המסובכת של הגולה, אבל אין אני רוצה לערבב את התחומים ולעת מצוא אבאר את דעתי על שאלת הגלות תגדלה בעתיד.

ד"ר יהושע טהאן

ושבה חי, עבד, פעל ויצר. האינטליגנט הזה, הסמוג כלו רוח החיבת היהיסטוריה הלאומית שלו, נשאר תמיד בתוך המגנא. הוא חי תמיד בתוך עמו, כי הגיים בתוך העם והעבודה את העם וכבד העם - הם איר נשימתו.

אבל לא הרי האינטליגנט העברי כהרי האינטליגנט של העם הדי חיים נורמליים. העם העברי, המשולל בסיס קרקע ויתר היסודות האלמנטריים של חיי-עם, לא יכול, כמובן, לברוא בסיס חזק, תנאים נוחים, נורמליים ונאותים להתפתחות כחותיו האינטליגנטיים בתוכו.

מצד אחד - מצב הפאר בין יתר האומות ויתר הקולטורות השולטות מוליד בנפש האינטליגנט העברי, התנגשות בין שני העולמות המתרוצצים בו: העולם הלאומי שלו, והעולם החצוני, התרבות החצונית, שברצון או באונס הריחו מדשפע הימנה. ומאידך גיסא - מרגיש האינטליגנט העברי את הנחיצות להוציא לבזב את כחותיו המפכים בקרבו, ללכת אחרי הקול האלהי, הפנימי הקורא לו. ואז -

האחה, היותר הלש, עזב את המחנה ועובר למהנה האחר, ש שם הוא חושב למצא מה שחסר לו פה. הוא נתלש - וכבר אחת היא לנו, אם מרגיש הוא בזו הסרגדיה של תלישות זו אין הוא מרגישה. והשני, היותר בריא ברוחו, האינטליגנט הראוי לכנוי "עברי", נשאר בתוך עמו, חולם את חלום עמו, שר את שירת-עמו, פועל ועובד את עבודת-עמו. וכאן מתחלת הסרגדיה האמתית והבלתי-אנושית של האינטליגנט העברי. כי כעץ - כן גם פריה: הזיים הבלתי-נורמליים של העם משפיעים באופן בלתי-אמצעי על האינטליגנט, והוא גם הוא נעשה אי-נורמלי, יוצא מגדר הנורמליות, אי-מוכשר לעבודה אקטיבית, אי-מסוגל להגשים את זכות קיומו ומטרת-ווינו היהידה. הנפש, הפסיכיקה של האינט-ליגנט העברי לקייה ורצונה היא ממש כוזיים באותו העמק, שממנו יצא, בו גדל ובו נשאר. ואם בספוריו הקטנים ("עמק העכור") התחבט ברנר בראש וציקר בעמק הישן, בטפוסי החללים והבריות העלובות של דור-הא בנה, הנה בספוריו הגדולים הבאים יטפל כבר רק בעמק החדש, וטפוסי החדש-הבנים. אבל גם כאן שוב יתפוס את המקום המרכזי אותו העמק יצבו עם כל הלאותו ומדמנתו. והמלה הראשונה שתשמע מאת בן-העמק הזה היא: "הסרי-קול אנחנו. שירים חדשים אין ובישנים כבר קצה הגפשו. כי אין יהיו שירים חדשים אם הצפרים ישנות וכן" (בוורוף דברי ירמיהו פיירמן). כמו שם, בעמק-האבות, כן גם כאן, בעמק-הבנים, כל הספוסים, כל תמונה ותמונה, כל ציור ושרטוט לקוחים מן המציאות.

עד כאן השפעת הסביבה, השפעה העמק, שממנה יונקת את לשדה הסרגדיה של אותו "התועה" בעמק

כי זוהי כל מוחא, זהו כל תכנו, כל חיי, ובוה כל טריגיווה הנורא.

כי קודם-כל יש לנו פה עסק עם אישיות טרגית, השחה ומסורת על-דבר טרגדיה אנושה ששרשיה-בנפש הרצוצה, העלובה וחנדכאה ושנקור-לשדה הוא שם, בסביבתה. היא, היא, הסביבה, שהולידה לטמה אתה.

סביבה זו - הלא היא שוב אותו העמק העכור, ולו גם במהדורא חדשה: בצורה אחרת. כי אם-הצורה נשתנתה-העיקר, הגהות נשארו.

אותו התועה הטרגי, שהיה ממשש בידיו ממש את ענן וחשכה העב שבעמק, ידי נתקל בחור קטן, בסדק צר, שקרן-אור דקה מן הדקה חדרה מבעדו. הוא הציץ בסדק זה זירתע לאחור: הסדק נהפך בשבילו לחלום עמוק, מלא גולות, כעור, אפס חודלון, והאור - לא היה כי אם אור-מתועה. אותו הסדק-החלום הלא הם האופקים החדשים והמוזהרים, כביכול, שנגלו מעל לשמים האפויים של העמק על-ידי תנועת החחיה העברית ותנועת השחרור ברוסיה בשנת 1905. ההופעות הללו הקיפו את עם-העמק בכל שדרותיו, שאלות לאומיות וסוציאליות התחילו מנסרות בשוק, מלחמות, מלחמות-מצוה, הכרזו, ריב, ריב-שפתים, תפסו את המקום הראשי - והסך-הכל, השורה התחנתה, של כל אלו התנועות, המלחמות, ההתנגשויות ו"הפעולות" היו המפלגות השונות, עם פרוגרמות, סעיפים ומלואים לסעיפים, עם מבול של מלים שאצו ככמהין-ופטריות מתוך האדמה המלאה צחנה ובל של העמק. זהו כל ההד שמצאה בחיי-העמק התקופה העשירה ומרובת-הגונים, תקופת המעבר.

בזיי כל לאום מתבגרת, בתקופות כאלו, הוזכרה בנחיצות שנוי-הערכין, המנוחה ומצב-השלום ששררו עד-כה לא היו כי אם הפסקה זמנית, שמחד גיסא התבצו בה הישן, המקובל, המסודר, ומאידך גיסא - הצטברו העבים, והסערה וישללו את המנוחה, שיערה עד כה במהלך-החיים. הזמרו, שמה אי-אפשר להושיך את הזיים יותר, שצריך, שנחוך לשנות, להפיח רוח אחרת, מתחילה לרפרף בחלל-אווירו של הלאום. בתקופות כאלו באים אנשים נושאי-הזכרה הזאת, המניחים את האבן הראשית ליסוד הבנין החדש המתהווה. במלים אחרות: האינטליגנט מופיע על הבמה. האינט-ליגנט, - במובן החברתי, - זהו נושא האידיאולוגיה של העבודה הלאומית והעובד בשם האידיאולוגיה הזאת ובשביל הלשמתה בהיים. מפני כך רואים אנו, בתולדות העמים, כי דוקא הוא, האינטליגנט בן-העם, מסמן בשמו את אותה התקופה שהולידתהו

כי רואים אנו, בתולדות העמים, כי דוקא הוא, האינטליגנט בן-העם, מסמן בשמו את אותה התקופה שהולידתהו

ואת האמת הזאת חיה ממצה עד הספה
תאחרונה באכזריות משונה ובעקבות
אכזריות.

וחלא כזו היא האכזריות וכוזו היא
העקבות של כל המעוררים והמקשים
הגדולים: חלא כאלה הם כל הדוסים
טויבסקים—וכאלה הם כל הברברים.

ברנר לא היה מקרה אצלנו. ברנר
בא בחיינו, מפני שמוכרח היה לבוא.
כל איתם כלי-הנשק והחרבות שהיו
מצלצלים בעמק האינטליגנטי שלנו,
היו רק מחרישים את האוזן והנפש
התגעגעה, התגעגעה בלי הרף ובאופן
הכי-אנוש לאותו האיש, שאפשר היה
לצינו בשם האינטליגנט העברי האמתי,
שיהא חמוכיח והמעורר. האינטליגנט
המחוכה הלז—אה! איזו אישיות טרגית
תהא, בעלת-נפש דואבה ומיצרה בצרת-
עמה, נפש שאהבה, רגש חם ומלבב
מפכים והומים בה תמיד, האישיות
הזאת תהא הסינתיזה של הצעיר
העברי המתלבט בהוה של עמו, הווי
אומרי: שלו בעצמו, והשוואף לצאת,
להשתחרר ממנו. השוואף — אבל שעל
היאוש כבר אכל את נפשו ומצץ את
לשדו ודמו האישיות הזאת—היה ברנר.
ובזה—הסרגדיה שלו.

ש. הומלסקי.

סוף הפרק (בא).

ברנר אנו רואים כבר רק את
הסרגדיה שביאוש: גבורו אינם
שואפים, הם כבר, אחר אותו המעשה,
סללות הכל, והם מתלבטים ביסורי
וחבליו היאוש.

אבל במקום שיש יאוש, ויאוש
קצוני, ברנרי, שם חלא חכל כבר נגמר,
שם חלא חסל. היאוש— היא אותה
הנקודה הקצונית, שאי-אפשר יחד
להשאר, מסביב לה. א—או: או
שיצאים ממנה ומתעוררים, על-ידי
נושכר נפשי פנימי, כל-ידי, התעוררות
דלעילא, לחיים אחרים, חדשים. או
שנשארים בה בתוכה, — אבל בשום
אופן לא מסביב לה, — ומטיפים
להחלבת. ברנר היה ונשאר בין אלה
האחרונים.

ברנר בעצמו היה בן-תקופתנו, בן-
ההוה במדה גדולה מאד. אבל בן-ההוה
לא יכול, בשום אופן, לחשלים את
ההוה העברי. זה היה שונאו הכי-נורא.
הוא בלחם בו בכל מאמצי-כחותיו
האישיים והאמנותיים. אך ברנר לא בא
להלחם בשם איזו תיאורית ברורה
ומסוימה, שיותר משיש בה בהירות
ואמת—הונאה, הונאת עצמו ואחרים,
פריקת-העול של הקשיות התמוניות
יש בה. ברנר בלחם חסיד אך ורק
בשם האמת, שנעשתה לאמתו הוא
וכמו שנתגלתה לו ברגע זה או אחר.

מדרגות התפתחותו. ברנר לא
רק שהיה השליח המביע את כל החי,
התוסס והמטכח בלבנות בני ודור
החדש, עם ספקותיהם, חפשיהם
והרחדיהם. ברנר היה גם אחד מן
המחנה. ברנר הוא כל-כך יקר וקרוב
לצעיר העברי, מפני שבו היה מרגיש
כל אחד ואחד את רעו האמתי, היחיד,
המדבר אליו בלב, לבו הוא ונפש,
נפשו הוא.

כש, הפרט" של שופמן וגנסין סובל
בבדיבטמן הרי אנו מרגישים שאין
ביסוריו אלה אף שמץ מיסורים יהודיים:
לא יסורי הפרט העברי ולא יסורי
הכלל העברי. אלה הם יסורי אנשים
שאין להם, בכלל, מקום בחיים: או
שהם אינם מכשירים את זו המציאות
הגסה והיום-יומית, או שזו המציאות
אינה מכשירה אותם. בין כה וכה —
והם נשארים מחוץ לחיים. הצדה,
בינתיים, בטרם, אצל — אבל לא
בין. הם—לחוד, וזחיים—לחוד. אבל
לסבול ככה, להענות מיסורים אנוני-
ברסליים כאלה עלולים גם בני
יתר-האומות, שאינם מוצאים ספוק
נפשי בהפעוטיות שבסביבתם, או שאין
בהם די כח ומרץ לחיות ולטעום מן
החיים. הספרות האירופאית עשירה היא
באנשים מטפוסי, סוף המאה" כאלה,
ואנו הגנו אטירי תודה לשופמן ולגנסין
שהכניסו את הסון האוניברסלי הזה
לתוך ספרותנו: יחד את, הפרט" שלהם
אנו סובלים בצרותיו, אך יחד עם זה
אנו מתענגים על כשרונם האמנותי
הגדול של שני האמנים הללו.

אחר, לגמרי אחר הוא, הפרט" של
מ. י. ברדיצבסקי. יסוריו הנם יסורי
עברי, עברי בכלוא מוכן המלה. אותו
הקרע שבנפש שברדיצבסקי היטיב כל
כך לתארו, אפשרי הוא רק אצל יחיד
עברי, וביחוד— אצל יחיד עברי בן-
תקופה מסוימה—אף אחד מסופרינו לא
היטיב לתאר, כמו מ. י. ברדיצבסקי,
את האינטליגנט העברי ההצדי לשנים,
הנמצא גם, מבית וגם מחוץ, המפרפר
עוד בין שני העולמות, עולם המורח
ועולם המערב. אבל האינטליגנט העברי
של בודיצבסקי אינו נשאר
בתחום העברי, ברדיצבסקי מתאר
לנו את האינטליגנט שיצא כבר מן
התחום העברי: האינטליגנט שלו סובל
או כשהוא כבר, מחוץ" והוא עושה
כבר רושם של איש וגזכר רק במה
שעבר עליו, בכל אלה שהוא—קרא
אח"ס, עורבא פרח— או, באופן
הכי-טוב, מכירים, אנו ביחוד זה, כי
לפנינו קנדידט, מי שזכון להיות, על-מי
נטייתו ומתן דעותיו,
"מחוק" ולא, בבית" כשהוא מספר
לכם על יסוריו הנכם מבינים, כי
אמנם, לסבול ככה, "מחוק" יכול רק מי
שהיה לפניו, בבית", אבל העיקר—
שהוא טובל יתר, מחוץ" לא כן הוא
ברנר. הפרט שלו סובל בתור
אינטליגנט עברי ובתוך המוזה
העברי. את הצעיר של ברנר אין אנו
יכולים לתאר לנו לא רק בתור בן
עם אחר, כי אם גם בתוך עם אחר,
בתוך תהום אחר. הצעיר של ברנר הוא
פרט עקרי החי את הזוים העבריים
והסותל יסורים שהם כלם עבריים
והנשאר בתוך העבריים. ועוד דבר
אחד, עברי והשוב, מנזיל בין ברדי-
צבסקי וברנר באופן הבנתם ותאורם
את הפרט העברי: בה בעת לאצל
ברדיצבסקי הפרט הוא אכול-הקרע
שבנפש שואפת, בה בעת שהוא סובל
יסורים וחבלים שבשאיפה— אצל

מכאן ואילך בתחלה פריחתם
של אותם הפרטים המזוהים כבר
במש הרצוצה, העלובה והגדנאה
עצמה. רענונו לזו הקרובה הנפשית,
האינטימית שבין ותועה ובין ברנר
בעצמו.

בתור הישן והחדש טפלו
ארבה מסופרינו עוד לפני ברנר.
מלחמת האבות והבנים, מלחמת
ההשכלה עם הבערות מצאה לה בטוי
בזמן בספרותנו החדשה. אבל תחום
עמוק מפריד בינם ובין ברנר. ליתר
הסופרים היתה סנדנציה ברורה.
הגבור" שלהם מלא רק תפקיד של
סבל: הוא היה רק האמצעי למטרת
המחבר וכלל לא בא, כי אם כדי
לשמש לבוש לאותן האידיאות והמטרות
שסמן לו המחבר מראש. לנפשו
הפרטית, לעולמו הפנימי והמיוחד של
הגבור" לא היו שמים לב. היחיד,
הפרט עם עולמו שלו היה כספר
התחום. וגם כשהיו נגשים לציר את
היחיד הרי לא הוא כשהוא לעצמו
היה העיקר, כי אם להיפך: גם בו היו
מרגישים קודם-כל את הצד הכללי.
היחיד בתור עולם בפני-עצמו, הפרט
בתור ושא, אני" מיוחד ומובדל
ואופי לו, ורק לו כאלו לא כדאי היה
גם לתשומת לבם של מספרינו. אף
וצל אחד מהם לא נוכל להראות על
הגבור" על אותו האיש שעליו אפשר
היה להגיד: הגה הוא היחידו וזו
הפרט! זאת היא האישיות החיה
החנגשויות, מלחמה, התרוצצות — כמו
שתרצו. אבל גם המלחמה הזאת
ותיאורה — לא אלה היו העיקר, ולכן
געשה גם ה, פרסונאז" עצמו לדבר
טפל. העיקר היתה הטנדנציה של
המחבר. ובמקום שיש טנדנציה שם
אין אמנות: שם הפרט, הנפש היחידה,
האישיות, מתמזזים ומטשטשים.
כזה היה הטעם עד שבאו מ. ז.
פירברג והדיר ברדיצבסקי ויהפכו
את הקצה על פיהם הם הציגו את
שאלת הפרט העברי בכל סרגיחה
ומוראותה, — ושורה שלמה של
סופרים עברים מצאו פה כר נרחב:
הם באו ויפתחו לרוחה את סגור-לבם
של כל ה, רודינים" וה, אנשים
המיותרים" שברחוב היהודי עם הקרע
שבנפשם הם, עם ענוייהם ויסוריהם
אם, עם הפרובלימות והענינים
המיוחדים שלהם, עי יחשם הרצוצה
הקצרה וקודם כל אנו רואים אותם,
את כל אלה, היחידים, בתור חטיבה
ההיא לעצמה, בתור פרטים חיים,
בתור עולם, מלא ושלם, מיוחד ומגבל—
והם מכריחים אותנו לשים אוזן-קשבת
לשיחם, ללחשם וגם לשתיקתם.
ולמרות כל ההבדלים האישיים
שבסופרינו אלה ובאופן תאורם את
הפרט העברי — הצד השוה שבהם,
סרטטים הכללי הוא, כי אצל כלם
הפרט — הוא איש התלוש מן הזוים,
בשמה ערטילאית המרוחפת בעולמיה
ואינה מוצאה לה קין-וויית. הפרט —
הוא בודד, גלמוד בטביכותו עם הלוקי
שנפשו.

ברדיצבסקי, פירברג, נומברג,
גנסין, שופמן, קבק, ברשדטקי ועוד
ועוד — כל אלה טפלו בפרט העברי
וכל אלה נתחבבו, במדה זו או אחרת,
על הקורא העברי המהוויני.
ביניהם ישנם כאלה העולים הרבה
על ברנר בכשרונם האמנותי. אבל יש
בברנר מה שלא עלה בידי אלה
האחרים: ברנר נתן לנו את הטפוס
של האינטליגנט העברי בכל

העדר הבסיס הזה הוא המרגדית שלי
ימדה פירמן המעיד בעצמו, הכליחי
הוא בנה, שאין לי שום תכלית, שאין אני
רצה בתכלית" (שם). והו המרגדית שלי
האינפלינגט העברי ליד העמק, עם נפשו
שנאשה, בן החיים הרצוצה.

האינפלינגט העברי, הגמטא שלו תחת
השפעת העמק - מצד אחד, והשפעת
האינפלינגט, הרוסית - מצד שני -
משקיע את עצמו יחד מרי במחשבות
התודות, הוא אינו מסוגל לעשות פה,
יבבל, "מעשיר" מתגלים ממני נדנד ואי-
אמת, ימדה פירמן סעד על עצמו, כי
הוא, שעוד ביש ידוע וזה, נקפן
שגדיל, אינו נבד.

ימדה פירמן הוא, "נבד", רק
הרצונות, אבל רעיונו אנו יוצא לעולם
בן רוח אל הפועל, הוא מתיאש הוא
המפלטק ורק מתפלסף, מניד הוא אנגם,
כי החיים הדתפלטפות שנאיים הם זה לזה
יש, עתה אימלל אני בהברת ממני שאני
העשב" (שם), אבל הדגדה הזאת לא
השטה את אפים אף במשדה, הלפי זה
והברת אי-היכולת לתקן את הלפי גרי-
ים לשנאה.

ימדה פירמן, האינפלינגט העברי,
בעל הגמש הלפייה המהודה, בא לעיר-
הפלך ג, נכנס לסביבה של צעירים מודר-
ניים - ומה זרה ומאסה הוא בעיניו כל
הנשפיה הזאת, שאין לחכריה אלה שלדם,
שאין להם שום סדרות, שום חסין פחד,
ידיק פרוח מצלצלות, בלי שום תוכן
ואודה בחיים שודדות שם, ימדה פירמן
בניש את עצמו במביבה זו כאדם זה,
ממני שנמשו העדה מנישה בכל השמחות
הרסקיות שבוים האלה, וימדין
המקסימ הקיצוני, שבקיצוניתו כן גם
שמויותו, שהכל בחור לו ומחודד לו, שכל
שאלות החיים נכללות אצלו רק בשתי
המלים, "כדוצאיה ומדוליסרעמ", או
חור נכון: שאין לו בכל שום שאלה-
חיים; בירסקי, בעל הבשורן להתהרה,
שלו "לא יכרו מעודי, כאלו הוא סמל
השלמות"; כל אלה הדנסיסטים, הפרכי-
צבנים וכדומה - כל אלה אינם כי אב
שכלים שדומות, פרוות ריקות בלי שום
זיכר וערך, ופירמן קורא לבסוף קריאה
עוקפת זו, היוצאת מעמקי לב הדלי
ומדניש: "לא! לעולם לא אחליף אמילו
אחד מספקותי בכל העבודה שאתם
עובדים ועתידים לעבוד" (שם). קריאה
זו, שיש בה כדי להרוס ולבטל עולמות
שלמים, מכונה היא כלפי כל אלה מתקני-
העולם שלנו, שתכניתם האופיית היא:
א-הברת החיים, אי-היכולת להדניש את
החיים הממשיים, הדבור בא אצלם במקום
המעשה, הדבר על החיים ממלא מקום-
החיים, הם כלם נשארים מחוץ לחיים,
ממביב לדם, ממביב לנקודה, אין חיים,
אין פבעיות גם בהתחללותם, ולא
בציהם: בכל נפרת והשתדלות לשצר את
השני.

בימדה פירמן, זה חילד הגדול של
העמק, אנו מצדים שוב את מושילה
המעוט שבמפור, "לשם"; במוטילה זה
תענע גם ימדה פירמן במקומו החדש.
הוא יעוזב את בית הודיו בשביל העולם
הגדול, ובעולם הגדול הזה, אכיל והאיש
והמפקות, ינסוף לשוב בחורה, "לשם"
לכיתה-לוריו, הוא ישאל מעצמו דין-אחשבין
על כל חיונו, "מה הפצתי? מה מחמצי לא
נתמלא? מה היה יכול להיות ולא היה?
מה אני, האכזר, הוצה מעצמי?" (שם) -
השקידה-הדרישה זו תראה אכזרית, אינמה
ומרת, תשובה לא יקבל, הלא זאת היא
המרגדית של ימדה פירמן: חסרה לי
הידיעה דברורה מה הוא חמצו, מה חסר
לו, "מה היה יכול להיות ולא היה, מה
נצטו ונמה יוכל להשלים את גרעונו,

ושם, בבית-הוריו, התפתח בו רק אפטיה
נמורה, והברה שאין לו מקום בחיים; כל
היותו תעורר בו בעצמו רגש של אישמה
ותעוב, וימדה פירמן, האינפלינגט
העברי, ילידי-העמק, שיש שם רק, אנשים-
צללים, מחזות טרום, ומעות נסתרות
ואמדות" (שם) והגמטא, מאידך ניסא,
בכביבה של הווי-הרז ומבלי-עולם שבעיי-
הפלך, ישאר קציץ-גנפים וקרח עולמים
יכסה את קירות לבו.

ש. הזמלסקי.

י. ת. ברנר.

פירוק נ.

בחורף.

זהו שם הספור הראשון לגדול של ברנר. הספור הזה הוא הראשון בכמותו והאחרון במיבן האמנותי. עוד ישנם בספור הזה מקומות אמנותיים, שהחוש היפה נהנה מהם וסתענע עליהם. אבל מכיר הנך, כי לא אלה היו כבר העיקר בשביל הסופר. אותה ההדמוניה ששררה בברנר בין האמן והאדם הנדעה - והשני נצתה האדם, האישיות הטה עם-נפתלי-נפשה, עם פרפוריה, יסוריה והתלבטותה, עם ה"שכול וכשלוך" שלה, יתסמו את המקום בדאש. נמאז, כאלו ברנר אומר אלינו בספוריו: איך זה? התחנך יצירה זה, הפרט העברי, האדם החי עם נפשו הטה מובע בים של יסורים ועניים בלתי-אנושיים, ואתה תספד בעיני אמנות, בעבוד-הפרטים, בדאנה לעמי, לאמת אמנותית? אמת-החיים כל-כך צועקת ותובעת את עלבונה ואתה תסתפק באמת האמנותית?

ומה? ירד עברי שגדל בלי ילדות, הצטיין בכשרונו, עליו ונתחנך הנך פרוציה, או כמו שחצא בעצמי אומר: "העובדות הנבדדות הן שחורות וכבדות מצי. מלאכי-ילדותי מרחמים לפני ועיניהם דמעות דלילות, גדולות, ופניהם מיטיבים ינון, שעמום, צער, צער עמוק ונוקב עד החלום, צער קרה סורג ברמש, צער עד אין קץ ותכלה, צעד עד סוף כל הירידה" (בחורף, 9-10). הילד העברי הזה כנראה את כל מחדו הניגום של החנוך דניאל הישן שבעמק: הישיבות, "הימים" על שלהן זו, והתגוללות בבתי-המדרש, "הקבוץ בקלויז", התעוררות הנשיקה להשכלה כללית, הקריאה בחטיפה, הלימוד, וההמסה שבהציץ ונמנע - ורשיה חדשה של מלחמות פנימיות, יסורים המפרכים את הגוף הגפוש, הרגיש התלישה מן החיים וההכרה המרה, כי לא אלה הן תוצאות העבר שלהן "כן! עברי הוא עבר אפל, מפני שהוא שלי, יש איש כמותי, ואולם במדה ידועה לדי ים אני - אני, מפני שעמד כזה ליי ועבד ירמיהו פיירמן השליך אחרי ניו את כל הלמודים היבשים והמיצשים, שכלה עליהם את ילדותו תערומו, ובאיידיעת דחיים של בן-העמק השתקע בלמודי החלל. ומה אופית היא הצטרקות בעיני עצמו, כי הוא, הם ואלילה, אינו מאשים בלמודיו החדשים קרדום לחפור בל לברא לו מעמד בחיים. רצונו העיקרי הוא ללמוד דעת את החיים, את האנשים "לדואת איש".

אותו הגרעין, שהיה זרוע עמוק-עמוק בקרן-גשמתו: ההשתתפות בגורל האדם שלו, התפתח והן את פריו: גמגמאזו הטבולים בין "האדם שלו" ובין עצמיותו הפרטית, לא השתתפות היתה כבר כאן, כי אם ודוי עצמו. מי שהיה אהד מה-מ-ח-נה, נעשה האחד בין המצאה: ברנר נעשה לסופר הבי-סופיק-טיבי בספרותנו הצעירה, וכל ספוריו הבאים יהיו רק חלקים שונים מתולדות ימי-חיו של המחבר בעצמו. לא רק מה שראה וסקר מן הצד, כי אם מה שעבר עליו בעצמו, מה שהיה הרגיש הוא בעצמו, את נפשו הוא - ינלה לנו, והוא ינלה בכל מערומה, בלי חמלה והגינה. ואין לך עסק יותר ביש מן המפול בגמש, כי ערבה-הרפה תדע לספר זאת בנסתרה, דרואה ואינה נראה, וספורה דא מדאיב, מדאיב, סוער והומה, ודפורה איננו דפור פשט, כי אם התאוננות, צעקה, קינה מדה, הקינה שבדוי, היא תספר לנו על-דבר "חורף". כי מה לה, לנפש הטה, כששם "בחורף", מוצעה לה, אביב, אילנות מלבבלים, תולדה ריזה ומקסימה, אם כאן בפנים, בפנימיותה, שורר החורף הקר והזועם! דחיים שם בחורף אכל, מאריה דאבדום! איך לא תצעק הגמש הזאת הדואבת, המרגישה, כי "החיים" הללו לא בשבילה נבראו, כי הם לוצר והיא לוצר? כי איך ועל דבר מה יספרו לנו אנשים פירמיהו פיירמן (הגבור הראשי של הספור), אם לא על-דבר הקרח שבתורה? ברנר האמן ילך אל פיירמן - האב, אל שאול-נציל המלמד. האב הזה ילחם כביכול, בעד המעמד הישן, אבל מלהמה זו אינה נובעת כבר ממעין ראמונה המדודה, מתוך אדיקת זכה, מפני ששלוס-נציל המלמד כבר חצוי והוא לשנים, אדי-קתו ואמנותו לקיחת ומנמנות דן. הוא הלא היה חוזר ומשנן לבנו: "הי חזיר בשוק וקל בבית"; מחד ניסא ירוש מבנו שלא יסור מן "הדרך הישנה שיבד לו האדם", ומאידך ניסא יחפץ שבנו "ידע לדבר גם עם עלמות בנמוס וכדבעי". שלום-נציל איננו טפוס של איש שלם: איננו ממורדי אור שבאבותינו, ולא מלחמי הדוד החדש, הוא איש חצוי, אבל אינו מרגיש בה ואינו סובל מאשניות הזאת שבטבעו. ומפני כך אין בספור הזה פרנדיה של פיירמן האדם, כי אם המתנדפה של ירמיהו פיירמן - הפן המבשר ומרגיש, המרגיש ומבל, מי הוא ירמיהו פיירמן? - מה טבעו

הוא, בן-העמק והציד-הספר, החפץ לדביר את החיים ואח עצמו... על-ידי הספר, אחת הוא, על פני איה ספר: יין או חדש, במלים חממות מחפש את הוסק החיים, יספול רעב, יתקים בדוחק, יקטף לו ספרים לרוב ויתעמק בהם, וחיים הלא דורשים שלהם, - וימים אין חפץ בהם, ימי רגונות וקללה יבאנו למדות שאיפתו להיות "אדם שלם" ישאר נחשל עם אב-הדרך, תלוש ותולה באור, ירמיהו פיירמן מן עוזב את בית-הוריו והולך לחפש דחיים אחרים. אבל כשנשתדל לחזור לתוך סביבתו החדשה, לתוך הסביבה של ה"אלה", המחפשים" שירמיהו פיירמן דא סמלם, מה נראה שם? כשנתפזץ לדעת, למה הוא שואף והאם, בכלל, שואף הוא לאיה דבר? מה הוא האידאל שלו בחיים ואם, בכלל, יש לו אידאל ביי? "לא! אין לירמיהו פיירמן שום אידאל פזר בחיים! האידאל שלו הוא כיה מעורפל. הוא אינו נותן דר"ח לעצמו אדות שאיפתו, חפצו ורצונו. הוא בעצמו אומר: "רוח המסוכסך בקש, שואף, חפצו לא יזה דבר, השתתף בלא-יודעים בצרת העולם הרע, העובר, המלא הבל ומחפה למשיח שיבא, מעולם לא הייתי שבע-רצון מעצמי, הרגשתי שלא כך צריך להיות, חשתי את הצורך לשנות, להחליף את החיים מהדש. הוא היה מחכה ל"איה דבר", מבלי שידע בעצמו מה הוא ירמיהו פיירמן הוא אחד מאנשי החורף החדש, שלא בצרו עדיין את מעבדת החיים, את הדרכים הישנות עזבו והרפשה עוד שים מצאו - ולעת-עתה הם עומדים על פדשת-הדרכים, וביני לבני ים בוד מתיאשים, היאש הוא בפבע של ירמיהו פיירמן, נבלע בקרבו, כי ירמיהו פיירמן הוא כבר הדמשך של "השואפים" של פדדש-שבסקי, נמדה השאימה בירמיהו פיירמן מתחיל היאש שואחי השאימה.

י. ה. ברנר.

פרק ד.

מסביב לנקודה".

ירמיהו פיירמן הוא כלו ליד הריאליים, המציאותיים הם הולכים הסביבה, קרבן-העבר. העבר שלו, וכשלים ונופלים. יודעים הם כלם, כי עשהו למה שהיה: לפאראזיט במובן, החיים כאן אי-אפשר שיתא להם איזה וחברתן, פרוטיותו אינה ממין זה של ערך" (מסביב לנקודה") אבל לנקוף הולכי - בטל, המפקים, משתעמים, מתיחסים באדישות לסביבתם, לעמם ואינם נפרדים לעולם מהספה שהם משתרעים עליה. אדרבא: הלא ראינו כי ירמיהו פיירמן דואג ושואף לעבודה בסביבה שלו, הוא מאן להיות דק סוקר ומביט בלבדו. אבל מצד אחד בא תלקוי הנפשי שבו מעברו אל תוך הסביבה, ומצד השני-החכרה, כי כל רגשותיו, שאיפותיו, האידיאלים, הענינים והפרו- בלימות המציקים לו מיותרים הם בתוך סביבה זו-עושים אותו ל"איש מיותר" כאן ומולידים בו שאיפות רחבות, טפשיות, שאין הוא בעצמו יודע את מהותן ומשמעותן. כזה הוא, הילד הגדול" ירמיהו פיירמן, וכזה הוא גם הילד "שנחבג" שבו, יעקב אברהמזון, הגבור הראשי של "מסביב לנקודה". גם יעקב אברהמזון הוא אחד מאלה "המרגישים בקרבם את החומר הנחוק" בשביל העבודה, אבל אין הם משתמשים בחומר הזה בפועל. ירמיהו פיירמן ייעקב אברהמזון שנים שהם אחד הם. סחור סחור הם הולכים, טובבים את המרם, - מחנה העם העברי - ואינם נכנסים אליהם אינם נכנסים - משום שהבנייה הלא דורשת לעשות איזה צעד מעשי, ממשי, ולזה נחוק טרץ, אבל כל זאת הם נסרים. עוד יותר: הם גם יראים מפני הנקודה, שאליה הם שאמים. גלם ופנים, לאהו דקא בקרני הצוץ המחולט" (לפי דברי ברנר באחד מספריו) - ולעם עמם, בחיים הממשיים.

ובחייהם הפרטיים? גם שם הם לקיים, רצוצים ותלושים. יעקב אברהמזון זון עוקר את מקום מגורו לא רק מפני ש"החיים פה אינם שווים כלום", כי אם גם מפני ש"שם" יראה את חיה. אבל שם" - לבא לפומא לא יגלה את אהבתו זו. אדרבא: אברהמזון בוש מפני הצד הזה. הוא מתאמץ תמיד לרכו ולחצינו" (מסביב לנקודה). שם, בעיר החדשה, יסבול עוני ומחזור ודחוקת, אבל אין זה מעסיקו הרבה: לו רק דבר אחד חשוב וסלא-ערך, והדבר הזה הוא - העם העברי. הוא מביט על עצמו ככל אחד המלוצים, העברים הפעידים, בני העתיד, והוא מלא אמונה טפחה וחכמה לעבוד לטובת

עמו האומלל. הוא מאמין בתנועת התחיה, שהחלה לפעם בתוך העם, ומה מנו יהלוק, אם יסבול עוני, דחוקת ויסורי-גוף. אמונתו היא לעת-עתה עדיין עורת, אכסטזית - בלי הכרה ברורה ובלי דין-וחשבון מסוים. הלא ככה הם דבריו: "אם תשאלוני - מה לעשות? חוששני שלא אדע לענות תשובה קצרה וברורה" (שם). אברהמזון הוא צעיר עברי עם עינים חולמות, רוח סוערה, שואפת ומקוה, מרגישה ותוססת. כשעש הספק מתחיל לנסס אותו הוא משתדל להרחיקו, לגרשו: "מה? תולעי היאוש? שקר הדבר! חנה הקרה של הגלות השחורה כבר נודעו" (שם). אבל לשוא יגרש את תולעי-היאוש: כי אי-המעשיות שבו היא היא שונאו הכי מסוכן והכי-גורא, ואותו כבר לא יגרשו מהם הפיירמנים והאברהמזונים. אמנם, גדול ההבדל בין שניהם: פיירמן עודנו עומד ראשו ורובו בהיהדות העתיקה, הוא עודנו אסור בכבליה מה שאין כן באברהמזון. אין אנו רואים בו את זו המלחמה הפנימית שתהא נובעת מהתנגשות שני העולמות העבריים: העולם הישן והעולם החדש. ברנר אומר, אמנם, על אברהמזון שהוא "התענה והתיגע לפרק מעליו סבל היהדות הישנה ולנתק את אזיקיה" (שם), אבל אין אנו רואים בספור את הענויים הללו כמו שראינום אצל ירמיהו פיירמן. אברהמזון, כמו שהוא לפנינו, סובל כבר ענויים אחרים, אחרים לגמרי: ענויי הנגוד בינו, ילידי-העבר, והמובחר שבזודשים ובין זו הסביבה החדשה שאינה מספיקה את רוחו הגועשת. אבל למרות ההבדל הזה שרסוט אחד משותף לשניהם: כפיירמן, כן גם אברהמזון הוא הילד הגדול של העמק. הילד הגדול הזה עם ההזיה הילדותית שבו ירקיע שחקים ולא ילעג לב לרקע שמתחת לרגליו. בתנועת

התחיה העברית ימשוך את לבו, ביחוד, הצד הרוחני. הציוניות שלו תהיה רק נטיה רומנטית, היוצאת מן המחשבה והרגש - על דבר השכינתא בגלותא מבלי יסוד ברי וממשי תחתיה. זה "הילד הגדול" יתלבט בין רוחניותו המפשטית ואי-יכלתו להסתגל אל העבודה המעשית, הפעוטה, היום-יומית, הלוקחת מקום בראש בכל האגודות הציוניות (לא בוו שהוא היה נמצא בה), בכל אלו הכנופיות שהוא אברהמזון, מכנה אותן: "פשפשים אינ" טליגנטיים הסוחרים בתקון העולם והפטפטנים הנבזים" (שם). אמנם, לאט-לאט, יתעורר אברהמזון מרוחניותו: אימת - החיים היהודיים, ההכרה שרוחות וסערות וסופות שלג השתערו מכל מקום ומכל עברים (שם) תשללנה את רוחניותו. אבל מענין הוא, כי גם התעוררותו זו לא הולידה בו שאיפה חזקה ובריאה לעבודה מעשית, כי אם להיפך: הבטחון, התקוה, האמונה הכוזבירה והאופטימיות שלוו אותו בתהלה עוזבים אותו לגמרי והיאוש, שכה נלחם בו בכדי, ינצח. ואז, בהמצאו במצב-רוח כזה, כל מחשבותיו והוא בעצמו הם כחגבים בעיניו. הכל מתמוזז: חלומותיו, הזיותיו, כל "הבגנים" שלו בעבר, כל המגדלים הפורחים באויר שציר לו בדמיונו - כל זה גז ולפניו רק "מות, שעמום וריח של ביו-הקברות" (שם). במקום "העט העברי הקם לתחיה" יראה רק "כת של קוראים פשוטים ובטלנים עם מחות עקומים ורגשות נאים" (שם). וכת-קוראים זו מולידה בו את השאלה: ימי אני עמלץ בשביל מי אני כותב? כי אברהמזון טפח ונשא בלבו ספר "השוב" על דבר "היצירה העברית החדשה", ובהמצאו במצב-רוח מדוכא עשה אברהמזון מעשה ונגדליזם: הוא השליך את הכתביד לתוך האח הנועץ

בלי גבוב מלים. ברמזים דקים מתאר ברנר את תמונת האוטו-די-פי תזאת: "תחית היצירה העברית בימינו... מלות גדולות, ברורות, מפוזרות. האש עלתה ולחכן... (שם). בזה סיים אברהמזון זון לא רק את "עבודתו הספרותית, כי אם גם את חייו: הוא, אברהמזון, האינטליגנט העברי, התלוש מן החיים והיודע רק להזות, ושמאידך גיסא - "החיים" העבריים ההוים בגולה אינם נותנים לו שום נקודה להאחו בה - הוא יעלה על המוקד עם נפשו הלוהטת: הוא יצא מדעתו. האינוטליגנט העברי סובל; מחיים העכריים מעבירים אותו על דעתו. ירמיהו פיירמן נשאר קרח מבאן ומכאן; יעקב אברהמזון יצא מדעתו. אבל שם, בעמק, ישנו עוד טפוס אחד של אינטליגנט. לא הגדנו אינ-טליגנט, "עברי" ובכונה עשינו זאת: אמנם, גם האינטליגנט הזה נולד בעמק, אבל הוא יצא ממנו לגמרי. העם היהודי, השאלות הלאומיות אינן קיימות בשבילו. הוא, אוריאל דוידוב-סקי, הנהו איש "אוניברסלי" ולא בן איזה לאום. ומה הוא גורלו? תשובתו של ברנר ברורה למדי: אם את ירמיהו פיירמן ואת יעקב אברהמזון מעבירה מן העולם הזה יהדותם, את האחד - העבר, ואת השני - ההוה, הנה על דוידובסקי מעיקה אי-יהדותו, או יותר נכון: תלישתו ממקורו. דוידוב-סקי, שכבר בהיותו בן ייח, צלל במעמקי הפילוסופיה הגרמנית, סובל "תמרורי זו הנשמה שכבר אין לה בעולמה כלום" (שם). דוידובסקי מתבודד אין לו ולכל "חבויא" ולא כלום. אחדים מהם מתייחסים אליו בבזו ובמשטמה נסתרה. הם קוראים לו: האליל האולימפי המדמה, כי הוא ואפסו עוד" (שם) אבל כלם מתבטלים לפניו, לפני זה האיש, שלא יכלו

י. ת. ברנר.

פרק ה. "מעבר לגבולין".

ירמיהו פירמן, יעקב אברהמזון, איך
ראול דודובסקי... ויהינה מדרש"ק, מה
דב הוא השטח בעיה!

והאיננו בד הוא?
דאומנס העסק - מהו רק בשליה:
הוא יכל הן להעביר את האדם על דעתו,
להביא את האדם עד לידו אביר עצמו
לדעת יצא יתר?

עד יצא לנו ברנר רק ית
היה, וז' אפרט לתוקן בעמק, אבל את
כל ד' יצא בעד, את העם לא ראוי,
וברנר, בקצרה, יצא עשוי לנו.

זהו את הנהגה הנכונה, את פניה, אנו
נמצאים ישנו מעבר לגבולין, באמריקה,
במקום שישנו המנהגים יחידים מזהים
ונורמים לבני דור אחרים, היום הדינים,
זמה אנו האדם יפלא אינו יורה חדשה אנו
מאוינו החבל.

גם ישנו אנו האדם רק "שבר מאדם",
רק הקנין והקנה בלא-עז, כאן, בארץ
החופשית כמו ישנו, בארץ-הדמים, ממש
איזה העמק, שישו אלה העביר, ישנו אנו
המנהגים עם עניניהם הפעוטים, עם נפשו
דמיונים, עם הגיבום הקיום המצולצלות,
כל השטחיות והאפס, שמתן בזה החלוצה
שנעמק, האינטליגנט העברי, בקראנו את
הדרמה הזאת עלים בזכרוננו דברו
ביארוק:

גם בתקופה השלימה ובהנשא הזה
ההתעורר המתל הדודעז המת?

כי מיתה נפנית ורחנות, כי עצמות
בשוח שישנו רוחות ישבעילים כבר לא
פיתו ברן רוח היום - הלא מה שהזאת
ישנו, בעמק החדש שמעבר לים, יתכן
והדרש"ק, הסופר העברי, או החלוצה
והחדשה בשרשרת האינטליגנציה העברית,

ירמיהו פירמן זהו טפוס של האיני
שליגנט העברי בתקופת שאיפתו אל, אולי
"עולם" הרחב, למרחבות, בעת שהאמיתה
לא נכחה עדיין בזה המרחב, אהיו בא

עקב אברהמזון - האינטליגנט העברי
שכבר טעם טעם החיים, שכבר נטה לעוף
"כזה, הוא כבר יצא לאורו אולי העולם
הרחב וירגיש בהרענות בצורות שבעילים
הרחב" הזה, יתכן מדרש"ק - כבר אינו

שוואק, גם הוא כבר בא לידו החלוצה:
"היהודים אונס מכישרים כבר לשים
עבודה" (מעבר לגבולין), הדברים

השגורים בפיו הם, כי שוא הוא הדעה
שישראל נוי אחד היא, ארצות: צעני
דוא ולא עם ואין לו עוד הקנה להיות
לעם! (שם), עם, שאינו מבין צערה של
אומה ויגונה של אומה אין לו שים תקנה,
בשהוא יתכן מדרש"ק, הפין להאי את
בני-אומתו בכל מקום שדם, הוא חושב
לכתוב פואמה בשם "הישראלית", בלא

אימה זו יתחב לא על הישארית שישנה,
כי אם על זו שאינה, שהסרה, כי על מה
יתחב האינטליגנט העברי הקורא בשעיה
יאוש - השעות הללו הן מתמידות
אצלו, - את המלים הללו: "אין אומה
עברית, אין נשמה עברית, אין ערבין
עבריים, אין שפה עברית!" (שם),

העמק העברי חד היא, הכא והתב,
העמק, לא רק שעשה מעשה נולח בזה
שהריק את נשמתם, הזות אלה-הימים
והעביר על דעתם את טובי הפנים של
האינטליגנציה העברית, את הפירמנים
האברהמזונים; העמק גם חסא נדף חסא:
דוא עשה את שלו ועוב את קרבנותיו
לנפשם,

הדרמה הזאת היא כתב-האשמה
הנורא של ברנר לא נגד האינטליגנציה
העברית, כי אם כלפי הוד מעלת העם
העברי בעצמו ובכבודו, וכשהגיע כבר
לידי נקודת-היאוש הכי-נכונה, הפליט
יחנן מדרש"ק מפיו דבורים באלה:
"בכלל - צועני דוא העם העברי, אבל על
ידיו ויהודי כשהוא לעצמו - מה יש
לדבר? נפש היה, הלא יהודים יש, ונתחבם
אולי יש גם קצת אנשים וזהם צרכים

ירמיהו פירמן, יעקב אברהמזון, איך
ראול דודובסקי... ויהינה מדרש"ק, מה
דב הוא השטח בעיה!

והאיננו בד הוא?
דאומנס העסק - מהו רק בשליה:
הוא יכל הן להעביר את האדם על דעתו,
להביא את האדם עד לידו אביר עצמו
לדעת יצא יתר?

עד יצא לנו ברנר רק ית
היה, וז' אפרט לתוקן בעמק, אבל את
כל ד' יצא בעד, את העם לא ראוי,
וברנר, בקצרה, יצא עשוי לנו.

זהו את הנהגה הנכונה, את פניה, אנו
נמצאים ישנו מעבר לגבולין, באמריקה,
במקום שישנו המנהגים יחידים מזהים
ונורמים לבני דור אחרים, היום הדינים,
זמה אנו האדם יפלא אינו יורה חדשה אנו
מאוינו החבל.

גם ישנו אנו האדם רק "שבר מאדם",
רק הקנין והקנה בלא-עז, כאן, בארץ
החופשית כמו ישנו, בארץ-הדמים, ממש
איזה העמק, שישו אלה העביר, ישנו אנו
המנהגים עם עניניהם הפעוטים, עם נפשו
דמיונים, עם הגיבום הקיום המצולצלות,
כל השטחיות והאפס, שמתן בזה החלוצה
שנעמק, האינטליגנט העברי, בקראנו את
הדרמה הזאת עלים בזכרוננו דברו
ביארוק:

גם בתקופה השלימה ובהנשא הזה
ההתעורר המתל הדודעז המת?

כי מיתה נפנית ורחנות, כי עצמות
בשוח שישנו רוחות ישבעילים כבר לא
פיתו ברן רוח היום - הלא מה שהזאת
ישנו, בעמק החדש שמעבר לים, יתכן
והדרש"ק, הסופר העברי, או החלוצה
והחדשה בשרשרת האינטליגנציה העברית,

ירמיהו פירמן זהו טפוס של האיני
שליגנט העברי בתקופת שאיפתו אל, אולי
"עולם" הרחב, למרחבות, בעת שהאמיתה
לא נכחה עדיין בזה המרחב, אהיו בא

עקב אברהמזון - האינטליגנט העברי
שכבר טעם טעם החיים, שכבר נטה לעוף
"כזה, הוא כבר יצא לאורו אולי העולם
הרחב וירגיש בהרענות בצורות שבעילים
הרחב" הזה, יתכן מדרש"ק - כבר אינו

שוואק, גם הוא כבר בא לידו החלוצה:
"היהודים אונס מכישרים כבר לשים
עבודה" (מעבר לגבולין), הדברים

השגורים בפיו הם, כי שוא הוא הדעה
שישראל נוי אחד היא, ארצות: צעני
דוא ולא עם ואין לו עוד הקנה להיות
לעם! (שם), עם, שאינו מבין צערה של
אומה ויגונה של אומה אין לו שים תקנה,
בשהוא יתכן מדרש"ק, הפין להאי את
בני-אומתו בכל מקום שדם, הוא חושב
לכתוב פואמה בשם "הישראלית", בלא

אימה זו יתחב לא על הישארית שישנה,
כי אם על זו שאינה, שהסרה, כי על מה
יתחב האינטליגנט העברי הקורא בשעיה
יאוש - השעות הללו הן מתמידות
אצלו, - את המלים הללו: "אין אומה
עברית, אין נשמה עברית, אין ערבין
עבריים, אין שפה עברית!" (שם),

העמק העברי חד היא, הכא והתב,
העמק, לא רק שעשה מעשה נולח בזה
שהריק את נשמתם, הזות אלה-הימים
והעביר על דעתם את טובי הפנים של
האינטליגנציה העברית, את הפירמנים
האברהמזונים; העמק גם חסא נדף חסא:
דוא עשה את שלו ועוב את קרבנותיו
לנפשם,

הדרמה הזאת היא כתב-האשמה
הנורא של ברנר לא נגד האינטליגנציה
העברית, כי אם כלפי הוד מעלת העם
העברי בעצמו ובכבודו, וכשהגיע כבר
לידי נקודת-היאוש הכי-נכונה, הפליט
יחנן מדרש"ק מפיו דבורים באלה:
"בכלל - צועני דוא העם העברי, אבל על
ידיו ויהודי כשהוא לעצמו - מה יש
לדבר? נפש היה, הלא יהודים יש, ונתחבם
אולי יש גם קצת אנשים וזהם צרכים

העמק העברי חד היא, הכא והתב,
העמק, לא רק שעשה מעשה נולח בזה
שהריק את נשמתם, הזות אלה-הימים
והעביר על דעתם את טובי הפנים של
האינטליגנציה העברית, את הפירמנים
האברהמזונים; העמק גם חסא נדף חסא:
דוא עשה את שלו ועוב את קרבנותיו
לנפשם,

הדרמה הזאת היא כתב-האשמה
הנורא של ברנר לא נגד האינטליגנציה
העברית, כי אם כלפי הוד מעלת העם
העברי בעצמו ובכבודו, וכשהגיע כבר
לידי נקודת-היאוש הכי-נכונה, הפליט
יחנן מדרש"ק מפיו דבורים באלה:
"בכלל - צועני דוא העם העברי, אבל על
ידיו ויהודי כשהוא לעצמו - מה יש
לדבר? נפש היה, הלא יהודים יש, ונתחבם
אולי יש גם קצת אנשים וזהם צרכים

הדרמה הזאת היא כתב-האשמה
הנורא של ברנר לא נגד האינטליגנציה
העברית, כי אם כלפי הוד מעלת העם
העברי בעצמו ובכבודו, וכשהגיע כבר
לידי נקודת-היאוש הכי-נכונה, הפליט
יחנן מדרש"ק מפיו דבורים באלה:
"בכלל - צועני דוא העם העברי, אבל על
ידיו ויהודי כשהוא לעצמו - מה יש
לדבר? נפש היה, הלא יהודים יש, ונתחבם
אולי יש גם קצת אנשים וזהם צרכים

שיוצר משדוא מפרוד דרי הוא מאחד
את העמק הגלילי שכחזים אחד וכתחום
השני, כ"א אף איתו הגבול השם חייך בין
העמק הירדן, ברנר שנתואש כ"כ בגלות,
נסע לארץ-ישראל, במקום שחיים אחרים,
חיי העתיד מתחבם, דוא נסע לשם והאי
לו כדמיונו דור שלם, בריא בנופו ורגיל,
הוא הישב וקנה, כי נפשו הגלילה השוקקת
המצוא לו שם מרגוע, ואם גם רחוק הוא
העתיד המורד של העם בלא - הלא
לכל-הפחות, היה ימצא שם, היה שיעודד

ש. הומלסקי

י. ת. ב. ת. נ. פרק ג.

בין מים למים.

"מעבר לנבולנו" הוא תסיון הראשון שניעשה ע"י ברנר להגשים בפועל את השקפתו על המפרות העברית והמקדיה כחינו, כפי שהובעה באותה עת עצמה במאמרו "למען המאה" ("רשפים", כ"ו-כ"ז).

הרעיון הראשי המרכזי של המאמר הוא: מכיון שהיו היהודים אינם כי אם חתונה נצחית, נעונות תמידית - אין בהם הבר קבוע וקיים, הרי אי אפשר גם לאמן לתאר את העבור היהודי בתור חשיבה אחת מסוימת, כלומר: אין מקום בחיי העם בשביל יצירות עממיות, כל המפרות היפה שלנו יכלה עם ברנר לקבל רק "צורה של השתכחות נפש, רק של השתכחות נפש" - והכן מובן ופשוט הוא, שדאמון-היוצר "ישם על סף את פניו אל החדר, רק אל החדר, אל החדר נפשו, אל חיי-נפשו, אל צערו ויונו, אל דסר הקרקעות שמאחור דלתיו" (שם). ברנר, שלא הכיר מעולם בין דבור למעשה, בין אמת-הדברים כפי שהם הם אותה, ואמת-האמנות, נגש להשליש כדיון אעבודתו המפורחת את רעיונו זה. כלומר: את דו-שקפה, או יותר נכון: את דו-חשיבה האינדיבידואליסטית.

הגשמה וחדירה, זו שיש לה מקום כל זמן שהיא נהיה קרובת החדר השני" (שם) - וזה הוא השל, שלו כדאי עוד לזכור, שבשכילו כדאים הם עוד כל אלה שסורים המעשים העממיים, וזה היצירה כבר כל המורכבות שבמבנה זה: מיד ומה רבנות, "עצום יחד עמו קול המדבר" (שם), כי אי אפשר לתאר את היצירה העברית מפני לנפשו בשאלת הברק העליון; ומאידך נפש - אמת ופשוטה האינדיבידואליסטית, שנקודה היא לא כדגש אישי דוק ובריא כי אם כדגש; ולפיכך שפירם בא גישה סגור עוד במקום, שגם כי אם דגש והער סודה מודלית, והאמת: או אמת תלישה ומבנה שכן וקנה זה ולמבנה זה.

שום פתרון, כי דגוף של האומה כבר התפרד ליסודותיו" (שם), שאול נמוג, והאינדיבידואליסטן הניזר ומשנה, כי בשאלת וי אני - אני עסוק פה, מה! לא בשביל אחרים, אלא בשביל עצמי" (שם) - ישאר בין אחיו, ובכל שורה ושורה של הספר מוצגת לא המגדלה המרשימה שלו, כי אם המרנניה של חלום עם שלם שורה לחלום בטל, איתה השעמום, האי-ספוק, אותם, וחי האינדיבידואליסטן שלו (לפי מבטאו בעצמו) - מן זה הוא בנה הרקבון הכללי ששואל נמוג מצא שם, אבל מלבד זה המקור הכללי - עוד סבה חשובה אהת ליאושו המר של שואל נמוג, דא, שאול נמוג, לא ידבר על הסבה הזאת, דא גם לא ירנישה, ממש כמו שלא ירניש האדם דבריא בברואית, אבל הקורא, האדם מן הצד, שיש לו היכולת לחיותם ביתר אוביקטיביות להופעה כזו-נית או אלמונית, יגור-תומכי את זו המכה השניה, ששמה היא: הלקוי הנפשי של שואל נמוג בעצמו, שאול נמוג הוא הלא

II.

מכאן ומכאן.

כבר שמו של הספר מעיד, כי לפיכך מקבלה, השורה התחתונה של האדם, המביא בהשגותיו כל מה שעבר עליו, ואמנם, הספר הזה הוא כולו השגות-הנפש ובו קיים המעבר במלואו את העקבות על המסורת ככל ספרה, של ההתנסות הנפשית (עין לעיל). הספר הזה הוא מתג אהם המפריים האנושיים, שלא יצד ואמנות הוא העיקר בהם, כי אם תפוח הרעיון הלבני המליה אהם, המפריים מסין זה גורלם את המגדלה, מתללים מעשה נפשו, את המפריים מסין זה מעליך מבטו בקורא בנפשו מדין האל המפריים האלה הוא שב כלב ונפשו, המפריים האלה אינם נסתרים בלשון נפשו הכבוש, כי אם בהם הנפשו החדה והמובלת עניי איך קין, המפריים האלה הם מן המפריים, הם מעשים ומפריים את הקורא ממש עד המגדלה, "מכאן ומכאן" - אין האדם ספוד, במבטן היחסי העלם אותו כלל וכלל, אלו רק רשימות בודדות הנמסרות בלי סדר עשטור, בלי הדוניות, רק לעינות בודדים, קשעיר-עמדת, שהחלום המקשר אותם הוא

טבר הפרי שנתבכר מירמיו פיירמאן עד יוחנן מדרש"ק - ועד בכלל, שאול נמוג בא כבר לא"י עם היוש הקיצוני המר כנפשו, ואין פלא, אם תמיד ובכל מקום ילה רק חסרונות, לקויים, פגם, ואם לכל הופעה והופעה יתחם בפוזות מיוחדת, שאול נמוג, אמנם, יתנה תמרוזים רק על המקור הכללי, כי קשה כקריעת ים-סוף היא על השואלים פריזאם עם זה המקור הכללי, אבל שאול נמוג, שהוא הנחי המשכו של יוחנן מדרש"ק בשרשרת האינטליגנציה העברית, אינו בכל זאת כי אם דגרעין של זו התנועה האינדיבידואליסטית והחדשה, הגרעין שפריו הוא רק לעתיד לבוא, ואין פלא, איפוא, אם הוא ידבר רק ואך על המקור הכללי כעל האשם החידתי, ומה שלא נתבשר עדיין כל צרכו אצל שואל נמוג, יופיע לפנינו בכל הויקפו ומלואו אצל "גבור" שני הספורים האחרונים של ברנר: "מכאן ומכאן" ו"שכול ובטרון".

עצות, לאדם ש,אך לו ינקרה" (מכאן ומכאן). אובד-עצות לא היה מלפניו בין "הווי התורה", דא דבין, כי עד בסוף שלא דא בארץ, ישנב דודי קרקעי נפשו ברשות עצמו" (שם), לא תסור השאלה הארוכה וכשנא לכאן, כעבור זמן-מה, דא בא כבר לידי החלמה, כי "עכשיו יש רק מקום להגיה מכאן ולא להגיה לכאן" (שם), מפני ש,אין הברל... בכל מקום - גלות" (שם), מה שדה מרניו ומעורר קצף בשואל נמוג, דגיטה מן הארץ, נעשה אצל אובד-עצות, לסיסמה: שאול נמוג האשים את הצעירים השכנים מראשית כנשים הנסים מן הגוש העוקף, ואובד-עצות-מפיק לניסה מן הארץ, ובלתי-זהו אופיית היא בשביל המתואש דגורל-שנא לא"י באישו ובנפשו דהקורא, אובד-עצות מסין את תקופת התורה ומצא, שמהאמן הכי-טוב אפשר היה לכתוב עליה רק איזה קומדיה ע"ד איהו מעשה ספורט של אנשים קטנים בקומתם וחורים במדאם שבאו לארץ המורה החזקה והחדה האומית רים שהם רוצים להיות אכדים, פועלים" (שם), בשבילו - כל זה הוא לא רק הלום, כי אם גם הלום-בלהות, ואם עד שאול נמוג, ועד בכלל, הרגשנו, כי מקור הרעה קרטוב האסון הוא בזה שאין עם, שהעם העברי חסר מתחת שמייה, הגה אובד-עצות מרניש כבר את הסבה האחרית, האינדיבידואליסטית: נו, מילא! אין עם עברי, התפורר הגוף העברי, אבל מי זה יאמר, כי בלי עם-ישראל אי-אפשרית היא ארץ-ישראל?

לא סתנדר העם העברי הוא האסון, ממש כמו לא כמציאותו של העם היה כי מו שהיא זה היה תלוי הרכר, עיקר הצורה היא בזה, שדוקא הכל באים הנה בשם איהו הבר דודי, כללי ומפשמי, והספוק העיקרי שבתנועת התורה הוא בהעדר החיפה פנימית עצמה שגדא נובעת מהשאיפה לחיים עצמים אינדיבידואליים, הכל באים אל הארץ לא בשם תורה אישית, אלא "במשכונות כלליים לאומיים", אובד-עצות בא לידי מסקנה שא"י לא תבא לעולם ארצו של עם ישראל, דבר אחד אפשרי ורק אליו נהיה לשואף בכל המדין ובכל תשומת-הלב: אי"י מסוללה להיות ותחיה רק הארץ של דבחרים, כעין ממלכת-הגופים השכנים

התלקח ויחיה בסוגל לחיים עגבן ושותף" (שם), ואם, אין יותר עם-ישראל, הלא ישנם בני ישראל קיירים, ואם עם ישראל הוא דבר, שבתמצאותו אפשר כבר לפקפק, הנה אני, הפרט, היחיד, האחד מבני ישראל הינוי, מציאות ודאיה ואני דדא, ומכרח לחיות כיהודי" (שם), "לחיות כיהודי" בשביל אובד-עצות זה אומר: להיות בא"י ולעבוד בא"י, לעבוד ולעבוד עם"י אותם המעשים שהוא, אובד-עצות, מספק ליחיה העברי כמצאתו האי-ישית, "לחיות כיהודי" זה אמרו, דא שגם זה אמרו, כי "השפה העברית, זו המורחית המורה, אינה שמחם אפילו של היהודים ולא תסכון להיות לספודתם, אולם אבני ודא"רתי ואני דשמתי אני - ויא איהו המורה ועל דעיתי ישל: אני תועבה חשוד ובשומתי מוכרח לשירה, בשפתנו" (במקום המאה).

"לחיות כיהודי" אבל למה דוקא "יהודי" עם"י סדוריים ידוע ומסוים ולא עם"י סדוריים-שלי, והפרט, היחיד, האיני דיבידואליסטן? למה דא לשונות-שדרי בהאשית, בעוד אחרי הקריאה: "אין לי וליהדות כלום!" (עין מאמרו הרוגע ע"ד ברנר בהפועל הצעיר" ע"ד הנביא השמר). כן: כולי האי - ומה? ומה פירוש של זו המלה: "כיהודי"? בהתחבטות של מלה זו?

אבל אל-נא, הקורא, אל-נא תמיד ישואל, דאשית-כלל, אל-נא תשכח, כי האן לנו עסק, ביחוד, עם לתיקה עם השחפנות הגפשו, שאין בעל-הנפש והאחראי בעד הנפשות, ושנית - והנה העיקר: מכאן לפנינו מורכבת, מרנניה עמית, ואעמה שהאינטליגנציה העברית שמה, אובד-עצות לא ימים את השגוריה האלה, היא לא עוד את המורה האחרונה, ואם אי"י ככל-ליום דרך, אם אהפכו ישום ענין, ואם אהפכו "אחד-עשירי, האהלק ספר-השם אהפכו - הנה עליו להתלבט עוד, למה בישח השגותה דליליו: דא ימע"ב, שגם? וכשפוק?

ש. הדמלסקי.

י. ת. ברנר.

פרק ג.

"שכול וכשלון".

III.

יחזקאל הפין! ... אסתר! ... מרים! ...
אם תרצו - הרי כאן נצחון, נצחון גדול, נצחון אמנותי. לרגע, אבל רק לרגע, נצח שוב האמן בברנר. לרגע - ולי גם לרגע.

ברנר האמן נוצח עד הנה על ידי ברנר האיש, בכל יצירותיו האחרונות היינו יכולים למצוא פניני המחשבה, פניני הליריקה, אבל כל אלה לא היו דברים שכאמנות, פופליציסטיקה אמנותית, אמנות פופליציסטית - אחת היא לנו. העיקר הוא, כי יצירותיו האחרונות של ברנר השיבונו לאותם הימים הקדמונים של ספרותנו החדשה, שבהם היו הגבורים רק סבלים, רק נושאי-טרדיציה ידועה (עין פדק ב'). ההבדל הוא רק בזה, שאצל ברנר הפופליציסטן תפסה מקום בראש הליריקה, השתפכות-הנפש, בה בעת שאצל האחרים (סמולנסקין, פרודם, מאפו) שלטו בכמה השורות, המוח היבש, הפרדות הארוכות והפלפול.

ב"שכול וכשלון" אנו נמצאים שוב בממשלתו של ספר אכזרי, היינו יכולים להגיד גם: הספר האכזרי, שרק בידי אמן גדול יכול היה להכתוב ושרק אמן-מנוח יכול היה להכניע כל-כך את הגםש ואח

כל המהות של הקורא, "מכאן ומכאן" ובעיקר "שכול וכשלון" הגם אותם המעיינות שאלקים יפנה הקורא ומהם ישאב את המים החיים בשביל נפשו הצמאה, אמנם: המים הללו יכולים גם להבעיל את האדם; אמנם: המעין הזה אכזרי הוא, אכזרי עד בלתי-גבול. אבל הקורא הצמא ישאב וישתה ממנו עד שבעו, כי כאן עלה בידי ברנר האמן מה שלא עלה בידי הרבה אמנים יותר גדולים ושנשארו רק אמנים, אמנים גרידא: בה הצטרפו ונעשו לאחד אמת-החיים ואמת-האמנות.

יחזקאל הפין המשוגע עם הפילוסופיה של מי שיצא מבית חולי-הרוח; יחזקאל האינטליד הגופני והמוסרי; אסוני המיני של יחזקאל וכל הפרטים ופרטי-הפרטים הגובעים מאסונו זה: הקנאה לתמולין, קנאת הגבר התלש בכר אימותו וגוראותו של רגש זה, התאזה המינית של אדם חולה, החולשה-המינית עם כל יסוריה ועניויה של תאזה תובעת שאין לה ספוק והמביאה את האדם עד לידי הלוצינציות סנסואליות; יחזקאל השקוע תמיד אך ורק במדה שלו עם רעיונותיו המזוהמים והציניים של רן אימפוסנפי; יחזקאל עם הנתו למרים, ודוקא למרים הצהירה,

העליוה והמלאה חיים. אסתר - זו הריבה הזקנה, בת לא-רוחמה זו, שהקריבה את כל חייה על עובד הרבולוציה עד שעבר זמנה והיא מתאווה, - ואיך היא מתאווה-לנכר; אסתר, שתאצה המינית היא לא פחות צינית מוז של יחזקאל התלש, והמשתדלת "להשתעשע" באהבה רומנטית, באהבה "ככתוב", - כל אלה הם דברים שכאמנות, שהשם Chof d'oeu vré הולם אותם במלא מובן המלה. הרברים האלה תופסים אותך בציצת ראשך ומטלטלים אותך מן השכול אל הכשלון והזור הלילה, כל אלה הם - עולמות מיוחדים עם מרגדיות מיוחדות. וכל אלה נמסרו ותארו על-ידי אמן גדול. אבל רק עד כאן הוא הנצחון של האמן, מכאן ואילך מתחילה שוב הפופליציסטיקה הפרנרית, שכלום לא תרשה, כלום לא תגידה, שוב אנו בסביבה של בחורים זקנים, ריבות בלות, בסביבה של עלובים ועלובות, המעידים על עצמם, כי "כולנו ראיים לחמלה, כולנו, למה יש לקצוף? מה יש לעונ? לבז - יבז מי שירצה!" (שכול וכשלון). שוב אנו באטמוספירה של חטוש לשם חטוש, באטמוספירה חולנית, שלא באה אלא כדי לגלות את "הפצעים הפופליציסטיים" (אם אפשר לאמר כך) של הישוב הארצי-ישראלי.

בעלי-החלוקה ה"עסקנים" הצבוריים מטפוסם של גולדמאן, קויפמאן, אלה הבוגדים הזשקרנים, המדברים על הארץ ותחיתה בהחלטה-ישבלבם הם חושבים על "בוז אישפה ובמלה זו שירושלים

שמו" (שם); סביבה של אנשים בעלי פרזיולוגיה שדופה, מוחית, יבשה ומלש צית כיוסף הוקן, שכל כחו רק בפה, בהמצאותיו המוחיות וה"פלפוליות" והנבועות מכעס-האדם שלא העריכו אותו כראוי (לפי דעתו הוא, כמובן), - כל זה מחד ניסא, ומן הצד השני - קבוצה של אנשים אהוי "עצבות סנסואלית", של מתימרים שטחיים, כמו שניאורסין וכהגנביץ; סביבה של חוסר-חיים, של בטלנים המדביים עברית נוסרסה, שאינם יודעים מה זה חיים, מה זו אהבה והממתרים לשוים הביתת בשעה מוקדמה מטוילם עם ענינה בליחות-האביב היפים; סביבה של זקנים בלא עת, שכל דבוריהם ע"ד חיים, אהבה, יופי, אמנות, אינם, כי אם "צלצול דברים שיסוד ונפש אין להם" (שם) - הנה מה שראה ומצא ברנר בישוב הארצי-ישראלי החדש, כיו "הפואימה של אבק" (שם). והנך קורא ותודה: כולי האי - ורק זה? ובכלל: למה עשה זאת ברנר? למה בא ברנר יחור ושנה את כל אותן התמונות וכל אותם הרברים שכבר עמד עליהם ככתבו לא פעם ולא פעמים? כלום לא חדש - ולמה כתב? למה נוצח שוב האמן? למה היה נצחונו של האמן רק נצחון רנעי? ולמה היה הרנע הזה כל-כך קצר, כל-כך חולף? כן: ירע אני שימצאו כאלה שישמחו על החלק הפופליציסטי כמוצא שלל רב, ממפלס על ארץ-ישראל! וממי? - מברנר בעצמו, מזה איש-האמת, מזה נביא-האמת! הוי אומר: דברים בנו, אין עשן בלי להכה בוערת! כן: ימצאו

כאלה, אבל אין הללו מענינים אותי, ולי גם יקראו ויכריזו ברבים, כי לא פופליציסטיקה, כי-אם אמנות חדשה נוצרה כאן. יראו הללו מה שיראו ויגידו מה שיגידו. אם ככה יגידו - לא יפתיעוני: פשוט הם לא ידגישו בקוץ שבאלה, בסוד הטמיר והמרכז שבספר זה, ואותי - דוקא הקוץ הזה מוזרידני ומרגיז את מנוחתי, דוקא הסוד הזה מושבני, ודוקא את התשובה על השאלות האלו תדרוש נפשי, ותתשובה ברורה היא, והיא כלולה במלה אחת: ברנר!

בא"י לא נדבקו בו, לא מצא בו קרקע
 מוכשר, כי ארץ-ישראל לא ניתנה לעולם
 בשביל פרנר ארץ-אמונה, ארץ-התקווה
 והשאיפה; ארץ-ישראל היתה בשבילנו
 עיר-המקלט, ארץ-המנוח וארץ-הנסיון, ולא
 גם הנסיון האחרון: עוד נכון אתו יש
 נע-ונד המידה של נשמה מולטלת משה
 להם ומהתם להכא, פרנר לא לא"י, לא
 ממש קודע שהקים על דות הילוף
 שהובאה לשם, ובעצמו א השתדל
 מהפסיכולוגיה הגלותית, זו המחלה על
 אי-ההתאקלמות, שנה תלים "גלות"
 "שכול וכשלון", דתה מונח עמוק-גמול
 בטבעו של פרנר בעצמו.

עוד לפני שנים אחדות (הזמן 1913)
 הפיע כותב המורים האל, בערך 1913
 הרעיון הזה:

"פרנר בקיוב, פרנר טרומל, פרנר
 פנליציה, פרנר בלונדון ופרנר בא"י -
 היינו הדך", ומה אנו שומעים מפי יוסף
 הזקן ב"שכול וכשלון"?

"ירושלים אינה קיוב, ירושלים אינה
 הומליה" (עמוד 60), השירה זו-אמירה
 היא מאד, אי-ההתאקלמות המינית בלב
 האדם והמשיבה בארץ שכל כך חסרה
 עץ שמדב "שם לחדה, עץ לחדה ושם
 למות" - היש לך פריגיה יחד עניק
 משניות כול? אבל זהו דק החלק הראשון
 של המרגדה ששמה: פרנר.

פרנר שבא לארץ החדה החדה
 המזוהרה של עם שלם, של דגם של
 נשאר מה שהיה: דגם החדה החדה
 המשורר של "הגמיסה שבכל ענין-החדה"
 אחד מגבוריו בספוריו וקטנים מכל

IV.

ברנר.

פרנר - זוהי מרגדה!

טרניים היו היו, מרגיה היתה מותו של
 פרנר האיש.

חיים מלאים נדנודים, עוני וחוסם
 יאיש, יאיש ויאיש, מות - לא באופן
 טבעי, כי-אם מות של קרבן בין הגבורים.
 יחד את הגבורים, נשמה מרגית שהיתה
 נישאת בה את כל היגון והענויים שובצעד
 העולם ושהיתה תמיד דואבה מצרת-עמה.
 מרגית היתה עבודתו המפדחת של
 פרנר, מרגית עד למאד.

פרנר יצא מעמק-העבור, הוא גם
 משם, אבל הוא לא השתחרר מהסבל
 ומעיק של העמק, "ירושל-אבות" זו של
 אבותיו (עיין פרק א') - פרנר נרר אותה
 אחריו, משכה אתו והביאה אתו אל
 הארץ, ואם הי-הגלות שם, בעמק-העבור,
 היו כל-כך גהירים וידועים לו, הגה החיים

או לפי דברי אובד-עצות בעצמו :
 "אני אין ראיה, אני יוצא מן הכלל.
 בני דומה לאחרים, בני ישו!
 יותר מכולם" (מכאן
 את היא התכונה הראשית של הפסי-
 כיק הברית - ואיך ירגיש כזה בתוכנית
 אם הוא כולו שליטה, איך ירגיש בתורה
 אם הוא כולו עלול לתמוס רק את "הגסיסה
 הנפלא ענין" ?
 אם שכל ימיו חי את הברית
 העליונה : הדבדבאות, הנמקות שם ברפיט
 גדול העמק-העבוד עם כל אפסותי
 הברית ; אדם יוכל נכורין קרי : כל
 אטומי נפשו צועקים אלינו : "אין
 כלום, אובד הוא האדם!" (בימות
 תמונה ; אדם המרגיש בקרבו כל-כך את
 ימות - אדם כזה נשאר בכל-זאת בתוך
 עם ואי-זק, אהב את זה העם של המורה,
 נחלתו את יסוריו, אדם שלא ראה שום
 קרין-אור בא"י ושלא השהה בעצמו מו-
 גלות הארורה שנגדה התקומם כל-כך
 זמן - אדם כזה נשאר בכ"ו בארץ,
 שאר שם ומתלבט משכור אל כשליך.
 כי מה יעשה ולא יתלבט, אם אין לו בית-
 גבול כשגיל קרן-אור, בשכיל שכיב-
 צנחה אם המות פשם את כנפיו השח-
 רה על כל הלל הנשמה הזאת, עניות
 הזאת - לאם אין זה החלק השני של
 איתה המרגדה האיומה ששמה : ברנר !
 דם שעפ"י טבעו, תכונתו וכל
 המהלך-רוחו היה עממי, המוני מבין
 ראשו (אלמלא דמסתפינא בעד
 20 במנה גדול הייתי משחמש

במלה השכלונית : דאקרט), אדם כזה
 בא בדרך התפתחותו לידי אינדיבידואליות
 קיצונית : הוא, בין-העם, הגיע עד לידי
 שליטת-העם והרישה התחיה האישיית,
 תחיה הפרט; הוא, הרמקרט, הגיע עד
 לידי אינדיבידואליות קיצונית ולידי דרישה
 שארץ ישראל תהיה רק בשביל יהודי
 בגולה, כעין ממלכת-כדגים (מכאן
 ומכאן) ; והוא, שבאינדיבידואליות שלו
 לא ידע גדולים ושישאלת דתחיה של כל
 הלאום נדחה בשבילו רק לשאלת ותורה
 של הפרט ; הוא, שמן הפרט העברי
 (מירמיתו פיירמן עד אובד עצות, ועד
 בכלל), בא עד לידי תאוד הפרט החולני,
 הייתי אומר: עד לידי פרטיות חולנית
 וקיצונית, כזו של יואקאל חפץ (שכור
 וכשלוין) - הוא נשאר דוקא בין ההמון,
 בין המצגה, בין הבאים לא בשם "החיפה
 לחיים עצמיים אינדיבידואליים" (כפי
 שדרש אובד-עצות) כי אם בין החלוצים,
 הבאים בשם העם בשביל העם, - שנאת
 זו נדה היא אם לא החלק השלישי של
 איתה המרגדה ששמה הוא : ברנר !
 האדם, שדואוש הקיצוני היה כל כך
 מושרש בקרבו, שראה בכל מקום רק את
 האפס והחלול, האדם הזה מיסר לנו
 כצואתו האנושית של אובד-עצות
 דברים כאלה : "העולם מסוכסך, אבל גם
 נחזור, ולפעמים גם יפה". (מכאן ומכאן).
 האדם שהפסימיות והאופטימיות היו
 זרות בו יחד - האדם הזה מנו אם לא
 מוכה שניות, שרנית ? אדם שאצלו היה
 כל-כך מפותח אהל הנש יעדומני קורא
 לו Religiosität ושאלה לו

הרליגיה שלו ; אדם שגדה עלול להמסר
 בלב ונפש, בכל מאמצי נחשתו עד לידי
 אפסותה וליגיונות לאמתו, לאותה האמת
 שכבישתו ברע פלוני או אלמוני - אדם
 כזה נשאר כל ימיו בלי הרליגיה שלו, בלי
 האמת שלו, ומה כל זה אם לא החלק
 הרביעי של איתה המרגדה האיומה
 ששמה הוא : ברנר ?
 אדם ששר דאמגון "לעבודה
 העכרת-האנושית" ; אדם הרמקרט לנו
 בצואתו :
 "צריך בכל זאת לעבוד כל זמן
 שנשמתי בקרבך - יש מעשים נשגבים
 ויש דעים מרוטמים" (מכאן ומכאן) -
 ושתכניתו הראשית היא : תבעניות,
 תבעניות עד לידי חולניות, עם כל פרטיות
 ודקדוק-דקדוקיה של מדה זו. ההימגון
 לעבודה והתודאה שיאשו הוא "פתאומי
 ונחפו יותר מדי ומקורו הוא בחוסר כל
 סבלנות אצלי" (שם) - ויחד עם זה
 איש כל-כך מר ועוקץ - מה כל אלה
 אם לא החלק החמישי של זו המרגדה
 ששמה הוא : ברנר ?
 ברנר היה ונשאר קודם-כל תבעני,
 ברנר לא היה מעולם בין השואפים,
 במקום שיש שאיפה - יש גם אמונה,
 היסורים שבשאיפה הם יסורים ברואים
 ומבריאים, אם גם מלאים ומפרכים את
 הגוף והגפוש, מפני כך אנו רואים, כי
 השואף מסוגל גם למפעלים כבירים,
 למעשרה-נבחרה, נה שאין כן התבעני,
 ששרטוטיו האופיים הם : אי-ספוק תמיד,
 עצבנות, נטיה לשנוי-מקום, גלוי-הפעלים
 בפרהסיא, נטיה להקשות ולשואל אף

אם הוא מכיה, כי "אין תירוץ, יש רק
 ישובים, הספא בעלמא" (מסביב לנקודה).
 התבעניות-החולניות צפונה בה כבר מלידה,
 חולניות והתרגנות קלילה, כזו היא גם
 התבעניות התאוהבנות, או התאהבת התבעניות
 של יחוקאל ואסתרה-חפץ (שכור ויטכילין).
 שבמובן זה אפילו להביט עליהם בעל
 החוליה האחרונה שבשרשרת האינדיבידואל
 אליסטים של ברנר, התבעני מסוגל רק
 להתפרצות הגעית, פויוות - ובמובן זה
 אופיים הם דברי ברנר בעצמו על יאשו
 "הפתאומי ונחפו יותר מדי ושמוקרו הוא
 בחוסר כל סבלנות אצלי" (מכאן ומכאן).
 ברנר לא נתן תשובה, הוא גם לא
 שאף לתשובה, הוא היה בראש ראשין
 שואל, מקטן, הוא היה המעורר היותר
 שבדורנו, ובמקום שיש תשובה - שם
 מנוחה, ישם תנומה, המעורר - שיאל
 ורק אשואל.
 ברנר יצר עוד בחייו אסכולה
 ספרותית, מהלך חדש בספרותנו, מדרך
 זה - הוא המפרות היומנית, הרגשנית
 והצעקנית שבמקום אחר נתינו "ברנרוס",
 ועד כמה שברנר יקר לכולנו וחביב עלי
 כולנו - הרגורום הוא שונאנו הביגודול
 וסבנה גדולה צפויה הימנה לספרותנו,
 וברנר בעל-האסכולה הוא עובד בן איתה
 המרגדה האיומה, ברנר - הוא מרגדה,
 ברנר - הוא המרגדה של העם
 העברי.
 וריטה, 29.V.921, ש. הרמלסקי.